

T.C.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ÖZEL EĞİTİM GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLARIN
SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ İLE BU SÜREÇTE
ANNELERİN EŞLERİNDEN GÖRDÜKLERİ DESTEĞİN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Elif GÜLBAKTI

İSTANBUL, 2017

T.C.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ÖZEL EĞİTİM GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLARIN
SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ İLE BU SÜREÇTE
ANNELERİN EŞLERİNDEN GÖRDÜKLERİ DESTEĞİN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Elif GÜLBAKTI

Öğrenci No:

140790196

Tez Danışmanı:

Yrd. Doç. Dr. Arzu SOMAY

İSTANBUL, 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Özel Eğitim Gereksinimli Çocukların Saldıtganlık Düzeyleri İle Bu Süreçte Annelerin Eşlerinden Gördükleri Desteğın İncelenmesi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 21/04/2017

Elif GÜLBAKTI

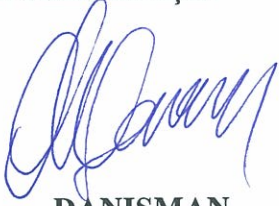

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

2017/14...2017

Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim Dalı *Klinik Psikoloji* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 140790196 numaralı *Elif GÜLBAKTI*'nın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*" nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Özel Eğitim Gereksinimli Çocukların Saldırganlık Düzeyleri İle Bu Süreçte Annelerin Eşlerinden Gördükleri Desteğin İncelenmesi*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 11.04.2017 tarih ve 2017/14 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği* ile *Kabul/Red veya Düzeltme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

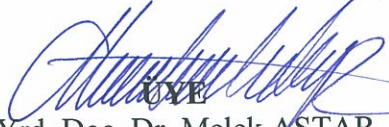
DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Arzu SOMAY
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin EBADİ
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Melek ASTAR
(FSM Vakıf Üniversitesi)

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmamda desteklerinden dolayı, tez danıőmanım Yrd. Doç. Dr. Arzu SOMAY' a çok teşekkür ederim.

Bütün hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini, sevgilerini ve ilgilerini esirgemeyen, eğitimlerimin ve kariyerimin her anında bana yol gosteren ve destekleyen aileme, annem Ayőe GÜLBAKTI, babam İbrahim GÜLBAKTI ve kardeőim Sena GÜLBAKTI' ya sonsuz teşekkür ederim.

İstanbul'da bana evlerini açıp misafir eden, yanlarına geldiğimden beri her konuda desteklerini esirgemeyen, teyzem Prof. Dr. Fatma AKTEPE ve eniőtem Doç. Dr. Orhan Cem AKTEPE' ye sonsuz teőekkürler.

Araőtırmamın verilerini toplama konusunda bana yardımcı olan, velilerini yönlendiren, Mavi Dünya Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi ve Özel Gülen Çocuklar Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi çalıőanlarına teşekkür ederim.

Elif GÜLBAKTI

Adı ve Soyadı : Elif GÜLBAKTI
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Arzu SOMAY
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2017
Alanı : Klinik Psikoloji
Anahtar Kelimeler : Saldırganlık, Eş Desteği, Özel Eğitim İhtiyacı Olan Çocuk

ÖZ

ÖZEL EĞİTİM GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLARIN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ İLE BU SÜREÇTE ANNELERİN EŞLERİNDEN GÖRDÜKLERİ DESTEĞİN İNCELENMESİ

Bu çalışmanın amacı, özel eğitim gereksinimli çocukların saldırganlık düzeyleri ile annelerinin eşlerinden gördükleri destek düzeyleri arasındaki ilişkinin ortaya konulmasıdır. Ek olarak, araştırmada annelerin yaşı, eğitim düzeyleri, gelir düzeyleri, eşlerinin yaşları, eşleriyle aralarında akrabalık bağı olup olmadığı gibi değişkenleri açısından annelerin özel eğitime gereksinimi olan çocuklarının saldırganlık düzeyleri ile annelerin eşlerinden gördükleri desteği incelemiştir. Araştırmaya İstanbul İli Ümraniye ve Gaziosmanpaşa İlçelerinde çocuğu rehabilitasyon merkezine giden anneler alınmıştır. Annelerin demografik özelliklerini öğrenmek adına Kişisel Bilgi Formu ve değişkenleri ölçmek adına da Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Baba Formu ve Eş Destek Ölçeği uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde Mann Whitney- U, Kruskal Wallis H Testleri ile Korelasyon Analizleri kullanılmıştır.

Araştırmada sosyo-demografik özelliklere göre bakıldığında; annelerin yaşları arttıkça eş desteği düzeylerinde düşme olduğu, ebeveynlerin yaşları arttıkça özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeylerinde artma olduğu, babaların yaşları arttıkça annelerin eş desteği düzeylerinde düşme olduğu, annesi ev hanımı olan çocukların saldırganlık düzeylerinin annesi çalışan çocukların saldırganlık düzeylerine oranla daha yüksek olduğu, zeka geriliğine sahip olan

çocukların saldırganlık düzeylerinin otizm, down sendromu ve özel öğrenme güçlüğü tanısına sahip olan çocukların saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca; özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri arttıkça annelerin eş desteği düzeylerinde düşme olduğu görülmüştür.

Araştırmanın sonunda yer alan tartışma bölümünde bulgulara dayalı olarak araştırmacılara ve alanda çalışan psikolojik danışmanlara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Name and Surname : Elif GULBAKTI
Supervisor : Asst. Prof. Dr. Arzu SOMAY
Degree and Date : Master , 2017
Major : Clinical Psychology
Key Words : Aggression, Spouse Support, Children Who Need Special Education

ABSTRACT

EXAMINATION OF AGGRESSION LEVELS OF CHILDREN WHO NEED SPECIAL EDUCATION AND THEIR MOTHERS' SPOUSES' SUPPORT WITHIN THIS PERIOD

This study's aim is to reveal the relationship between aggression levels of children who need special education and their mothers' spouse support level within this period. In addition, the effects of variables such as mothers' age, education levels, income levels, whether there is an affinity with their spouses or not on aggression levels of children who need special education and their spouses' support are examined. Mothers whose children are going to rehabilitation centers in Istanbul, Umraniye and Gaziosmanpasa are participated to the research. Also, according to identify socio-demographic characteristics of mothers, Personal Information Form and to evaluate variables, Parental Form of Aggression Scale for Children and Spouse Support Scale are applied by researcher. Mann Whitney- U, and Kruskal Wallis Correlation Tests are used in the analysis of data.

When the socio-demographic characteristics analyzed, it is found out that as mothers' age increase the spouse support levels decrease; as parents' age increase, aggression levels of children who need special education increase; as fathers' age increase, mothers' spouse support levels decrease; children whose mothers are housewives have higher aggression levels than whose mothers are working; children who have mental deficiency have higher levels of aggression levels than children who have a diagnosis of autism, down syndrome and special learning disability. In

addition, it is seen that as aggression levels of children who need special education increase, their mothers' spouse support levels decrease.

In the discussion section, at the end of the research, suggestions for researchers, psychological consultants working on this field had been proposed on research findings.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZ	III
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR.....	XIII
SİMGELER LİSTESİ.....	XIV

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	2
1.1.1. Alt Problemleri.....	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
1.3. SAYILTILAR	4
1.4. SINIRLILIKLAR	4
1.5. TANIMLAR	5

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLAR	6
2.1.1.Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynler	7
2.1.2.Özel Gereksinimli Çocuğun Aileye Etkileri.....	9
2.2.SOSYAL DESTEK.....	12
2.2.1.Algılanan Eş Desteği.....	14
2.3.SALDIRGANLIK.....	17

2.3.1.Saldırganlık ile İlgili Kuramlar.....	19
2.3.1.1.Biyolojik Kuram.....	19
2.3.1.2.Psikanalitik Kuram.....	20
2.3.1.3.Sosyal Öğrenme Kuramı.....	20
2.3.1.4.Engelenme Kuramı.....	21
2.3.2.Özel Gereksinimli Çocuklarda Saldırganlık.....	21

B.ÖLÜM III

YÖNTEM	23
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	23
3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ.....	23
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	24
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	24
3.3.2. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Baba Formu Ölçeği.....	24
3.3.3. Eş Destek Ölçeği	25
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI	25
3.5.VERİLERİN ANALİZİ	26
3.6.ETİK KONULAR	26

BÖLÜM IV

BULGULAR.....	27
SONUÇLAR.....	52

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM.....	55
------------------------	----

ÖNERİLER.....	57
KAYNAKÇA	58
EKLER	69
ÖZGEÇMİŞ.....	78

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 4.1: Araştırmaya Katılan Annelerin Sosyodemografik Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=100)	27
Tablo 4.2: Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=100)	29
Tablo 4.3: Annelerin Yaşları İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	30
Tablo 4.4: Babaların Yaşları İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	31
Tablo 4.5: Ailelerin Gelir Düzeylerine Göre Grupların Eş Desteği Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	32
Tablo 4.6: Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Eş Desteği Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	32
Tablo 4.7: Babaların Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Annelerin Eş Desteği Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	33
Tablo 4.8: Annelerin Çalışma Durumları İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	34
Tablo 4.9: Annelerin Eşleriyle Arasında Akrabalık Bağı Olup Olmadığı İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	35
Tablo 4.10: Annelerin Çocuğunun Özel Durumu Nedeniyle Günlük İşleri Yapmada Zorlanıp Zorlanmadığı İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	36

Tablo 4.11: Annelerin Çocuğunun Özel Durumu Nedeniyle Aile İçinde Sorunların Yaşanıp Yaşanmadığı İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması.....	37
Tablo 4.12: Annelerin Çocuğunun Özel Durumu Nedeniyle Psikolojik Destek Alıp Almadığı İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	38
Tablo 4.13: Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Cinsiyetleri İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması.....	38
Tablo 4.14: Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Yaşları İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	39
Tablo 4.15: Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Tanılarına Göre Grupların Annelerin Eş Desteği Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması.....	40
Tablo 4.16: Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Cinsiyetleri İle Çocukların Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması.....	41
Tablo 4.17: Özel Eğitim gereksinimi Olan Çocukların Yaşları İle Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	42
Tablo 4.18: Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Tanılarına Göre Grupların Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması.....	43
Tablo 4.19: Annelerin Yaşları İle Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	44
Tablo 4.20: Babaların Yaşları İle Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	45

Tablo 4.21: Ailelerin Gelir Düzeylerine Göre Grupların Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması.....	46
Tablo 4.22: Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması.....	47
Tablo 4.23: Babaların Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması.....	48
Tablo 4.24: Annelerin Çalışma Durumları İle Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması.....	49
Tablo 4.25: Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	50

KISALTMALAR

EDÖ : Eş Destek Ölçeği

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

SPSS : Statistical Package for Social Sciences

SİMGELER LİSTESİ

N: Denek Sayısı

p: Anlamlılık Düzeyi

r: Korelasyon Değeri

SD: Serbestlik Değeri

SO: Sıra Ortalaması

ST: Sıra Toplamı

U: Mann Whitney U Testi Değeri

X²: Kruskal Wallis H Testi Değeri

BÖLÜM I

GİRİŞ

Özel eğitime gereksinimi olan çocuklar kavramı, fiziksel özellikleri ve/veya öğrenme kapasiteleri normal sayılanlardan farklı olan çocuklar için kullanılmaktadır. Çocuklarda bulunan farklılığın boyutu, özel gereksinim durumunun varlığını ve özel eğitim hizmeti için seçilebilirliğini belirler. Öğrenme ve/veya davranış problemi olan, fiziksel yetersizliği ya da duygusal bozukluğu olan çocuklar bu gruba girerler. Özel eğitim alanında kullanılan özür, engelli gibi kavramlar “özel gereksinimi olan birey”e göre kısıtlayıcı kavramlardır (Akçamete, 2009).

Normal kabul edilen ile kıyaslandığında uygun olan iletişim becerisine ve sosyal yeteneklere sahip olmayan özel gereksinimli çocukların, reddedilmeye karşı sergiledikleri saldırgan ve öfkeli davranışları akran şiddetine yol açabilmektedir (Şirvanlı-Özen, 2006).

Çocuğun özel gereksiniminin şiddeti, türü ve etkileri aile üzerinde yükün belirleyicileridir. Engellilik düzeyinin yüksek olması durumunda ailenin bakım sorumlulukları artar (Doğru ve Aslan, 2008). Çocuğun kişisel bakım ihtiyaçları, beslenmesi, sağlığının korunması, toplumsal uyumsuzluk sorunları ve aileye muhtaçlık durumları anne baba açısından tüketici unsurlardır (Cavkaytar ve Diken, 2007).

Özel gereksinimli çocuklar ile aile arasındaki bakım ilişkisi rolü nedeniyle en çok anne üzerinde baskı ve stres yaratmaktadır, engelli çocuk sahibi anneler ve normal gelişim gösteren annelerin stres düzeyleri arasında çok önemli farklar vardır (Uğuz ve ark., 2004). Aşırı stres ve kaygı ile yaşamak annelerde tükenmişliğe yol açabilmektedir. Annelerin tükenmişliği, strese gösterdikleri tepkiler, kullandıkları işlevsel olmayan başa çıkma tarzları ve yeterli sosyal destek alamamaları ile bağlantılı bulunmuştur (Duygun ve Sezgin, 2003).

Birey zorlu koşullar karşısında, stresle başa çıkabilmek için sosyal çevresini oluşturan kişilerden destek görmeye ihtiyaç duyar. Literatürde sosyal çevreden sağlanan her türlü fiziksel ve psikolojik destek sosyal destek olarak tanımlanmaktadır (Aksüllü ve Doğan, 2004; Budak, 2005). Sosyal destek evlilik açısından ele alındığında, evli bireyler için eş desteğinin niteliksel olarak, çevrelerinden sağladıkları diğer sosyal destek türlerinden farklı ve daha üstün bir yere sahip olduğu görülmektedir (Yıldırım, 2004).

Algılanan eş desteğinde, eşin ne kadar destekleyici davrandığı değil, desteği alan tarafın bunu ne kadar algıladığı önemlidir. Eş destek algısının değerlendirilmesi, bireylerin tatmin edici bir evlilik ilişkisi, dolayısıyla sağlıklı bir aile yapısı ve iyi oluş hali geliştirmelerinde aynı zamanda sosyal ilişkilerini güçlendirmelerinde önemli bir role sahiptir (Yıldırım, 2004).

Bu çalışma ile özel eğitim gereksinimli çocukların saldırganlık düzeylerinin ve annelerinin algıladıkları eş desteğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın problemi şu şekilde ifade edilebilir: “Özel eğitime gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri ile annelerin eşlerinden gördükleri eş desteği düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?”

Araştırmanın bağımlı değişkenleri: Saldırganlık düzeyleri

Bağımsız değişken: Eş desteği

Ara değişkenler: annelerle ilgi olarak; yaş, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, çalışma durumu gibi ve rehabilitasyon merkezine giden çocuklarla ilgili olarak; cinsiyet, yaş, rehabilitasyon merkezine gitme süresi, kaçınıcı çocuk olduğu, tanıları gibi

1.1.1. Alt Problemleri

- a- Annelerin yaşları ile eşlerinden gördükleri eş desteği düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- b- Annelerin eğitim düzeyleri ile eşlerinden gördükleri eş desteği düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- c- Annelerin çalışma durumları ile eşlerinden gördükleri eş desteği düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- d- Ailenin gelir düzeyleri ile annelerin eşlerinden gördükleri eş desteği düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı özel eğitim gereksinimli çocukların saldırganlık düzeyleri ile annelerinin algıladıkları eş desteği arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmakta, özel eğitim gereksinimli çocukların eğitimlerinde babalarında daha aktif rol oynamaları konusunda öneriler sunabilmektir.

Çalışmanın genel amacına yönelik geliştirilen hipotezler;

- ✓ Özel eğitime gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri ile annelerin eşlerinden gördükleri eş desteği düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- ✓ Özel eğitime gereksinimi olan çocukların tanıları ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.
- ✓ Özel eğitime gereksinimi olan çocukların tanıları ile annelerin eşlerinden gördükleri destek düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

1.3.Sayıtlar (varsayımlar)

1. Araştırma örnekleminin evreni temsil ettiği,
2. Araştırmada katılımcıların kişisel bilgilerini elde etmek için hazırlanan kişisel bilgi formunun içeriğinin yeterli ve amacına uygun olduğu,
3. Araştırmada kullanılacak ölçme araçlarının ölçmek istenilen özellikleri ölçtüğü, geçerli ve güvenilir oldukları,
4. Araştırmaya katılan kadınların, veri toplama araçlarındaki sorulara samimi ve doğru olarak cevap verdikleri varsayılmaktadır.

1.4.Sınırlılıklar

1. Bu araştırma kişisel bilgi formu, Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Baba Formu- ÇSÖ-ABF ve Eş Evlilikte Yetkinlik ölçeklerinin ölçtüğü alanlar ile,
2. Bu araştırma Ocak 2017 – Şubat 2017 tarihleri arasında,
3. İstanbul İli Ümraniye ve Gaziosmanpaşa ilçeleriyle sınırları içerisinde çocuğu rehabilitasyon merkezine giden anneler,
4. Araştırmadan elde edilen bulgular, katılımcıların veri toplama araçları kapsamındaki soru ve ölçeklere verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

1.5.Tanımlar

Saldırganlık, eş desteği ile özel eğitime ihtiyacı olan çocuk şeklinde araştırmanın temel kavramlarının neler olduğu bu bölümde açıklanmaktadır.

Saldırganlık: Kötülük amacıyla bir kimseye karşı doğrudan silahlı veya silahsız olarak bir eylemde bulunma olarak tanımlanmaktadır (Fidan, 2016).

Eş desteği: Eşlerin stres yaratan bir durum karşısında veya bir sorunla mücadele ederken birbirlerinden aldığı maddi veya manevi sosyal destek, eş desteği olarak tanımlanır (Yıldırım, 2004).

Özel eğitime gereksinimi olan çocuk: Farklı nedenlerin varlığı ile bireysel, gelişimsel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri akranlarından anlamlı derecede farklı olan çocuk olarak tanımlanmaktadır (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2012).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde özel gereksinimli çocuklar, özel gereksinime sahip çocukların ailelerine etkileri, aile içinde algılanan eş desteğinin düzeyi ve anneye etkileri ile çocukların saldırganlık düzeylerine ilişkin kuramsal açıklamalara yer verilecektir.

2.1.ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLAR

Özel gereksinimli çocuklar, akranlarından farklı olarak, bağımsız yaşam becerilerini daha uzun bir zaman diliminde kazanabilmektedirler. Bedensel, zihinsel ve duygusal gelişimleri akranlarına kıyasla engel türüne de bağlı olarak ağır veya çok ağır bir sürece ihtiyaç duymaktadır. Herhangi bir engeli olmaksızın normal bir gelişim süreci geçiren çocuklar bu süreçte zihinsel, fiziksel, dil ve motor alanlarında beceriler elde edebilirken, özel eğitime gereksinim duyan çocuklar bunu yalnız başlarına yapamazlar, ek bir desteğe ihtiyaç duyarlar (İftar, 2001). Bundan ötürü uygun düzenlenmiş ortamlarda, özel yetiştirilmiş uzmanlarca, özel teknik ve yöntemlerin uygulandığı “özel eğitim” adı verilen bir programla desteklenmelidirler (M.E.B, 2012).

Özel eğitim, özel eğitime gereksinim duyan çocuğun eğitim performansına ve eğitim ihtiyaçlarına göre düzenlenerek bireyselleştirilmiş eğitim planı içerisinde gerçekleştirilir (Birkan, 2002). Özel gereksinimli çocuk için bu programların uygulandığı özel eğitim okulları, özel eğitim sınıfları ve özel rehabilitasyon merkezleri bulunmaktadır. Bireysel eğitim planının verimli olması için, sürece ailenin ve çocukla ilgilenen diğer uzmanların ve çocuğun yakın çevresindeki tüm bireylerin de dahil edilmesi gereklidir (Sarı, 2003).

Çocuğun özel eğitime gereksinimi saptanabilmesi için öncelikle sahip olduğu engelin türü bilinmelidir. Bu aşamada ebeveynlerin ve öğretmenlerin gözlemleme

yoluyla çocuğun farklı özelliklerini belirlemesi, çocuğun eğitimi veya topluma uyumunu neyin engellediğinin saptaması gerekir. İki farklı tanılama yöntemi ile özel eğitime gereksinimi olan çocuk saptanabilir.

Tıbbi Tanılama: Çocuğun gelişimindeki farklılığın, bu farklılığın sebebinin, farklılığın çocuğu etkileme derecesinin ve tıbbi gereksinimlerinin belirlendiği tanılama sürecidir (Karatepe, 1999).

Eğitsel Tanılama: Bireyin eğitim ortamını ve önceliklerini, yeterlilik ve yetersizliklerini, gelişim alanlarında yaşıtlarına oranla var olan performans düzeyinin belirlenmesi sürecidir (Karatepe, 1999).

Özel eğitim gereksinimi olan engelli bireyler kendilerine yönelen olumsuz tutum ve davranışların bilincindedirler ve hayatlarının çoğu evresinde önyargılarla ve ayrımcılıkla karşılaşacaklarını bilirler. Bu bireylerin akran grupları ile olan sosyal etkileşimleri de ya kısıtlıdır ya da anormaldir. Örneğin; fiziksel bir engele sahip olan çocuklar akranları tarafından daha az çekici bulunmakta ve arkadaş olarak daha az tercih edilmektedirler (Türk, 2007). İşitme engelli çocuklar kendilerini ifade edemediklerinden dolayı daha hırçın ve saldırgan olabilmekte ve sosyal uyumları zorlaşmaktadır (Girgin, 2003). Bu sebepten dolayı çocuğun gelişim sürecinin sağlıklı yürüyebilmesi için temel gereksinimlerinden birisi olan sosyalleşmede sıkıntı yaşamaması için okul ortamında uygun müdahalelerin yapılması gerekmektedir (Kılıçoğlu, 2006).

2.1.1.Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynler

Çocuk sahibi olmak hayat içerisinde sahip olunan rollerin yanına bir de anne baba olma rolünü ekler. Çocuğun özel durumu ve ihtiyaçları ebeveynlerin bireysel yaşantılarını da yeniden düzenlemelerini gerektirir (Özgüven, 2000). Bir ebeveynin ilk görevi; fiziksel, psikolojik ve zihinsel yönden sağlıklı bir çocuk yetiştirmektir (Şendil ve Balkan, 2005). Fakat özel gereksinimi olan bir çocuğa sahip olmak bireyin

kendisinin verdiği bir karar değildir, bu durum genellikle insanları hazırlıksız yakalar (Akkök, 2003). Aileye yeni katılacak çocuğa bağlanan mutluluk umudu yerini üzüntüye bırakır (Çiçek, 2007).

Ailenin çocuklarının eksikliklerini tartışabilmesi, destekleyici bağımsızlık ve sevgi gösterme arasında denge kurması, zamana yayılmış planlar yapmak için uzmanlarla iş birliği yapabilmesi, çocuktan bağımsız olarak hayatlarına devam edebilir olmaları çocuğunun durumunun kabullenildiğini gösterir (Sarı, 2003). Ebeveynler zamanla çocukları için kendilerini geliştirmeye başlarlar, çözüm yolları ararlar. Sadece kendi ailelerine değil, benzer sorunu yaşıyan diğer ailelere de yardımcı olmaya çalışırlar. Dernek ve vakıflarda gönüllü çalışmak, çeşitli gönüllü hizmetlere öncülük etmek, eğitimcilik yapmak, siyasal süreçte rol almak gibi yeni görevler edinirler. Tüm bu faaliyetler çocuğun mevcut durumunu kabul etmiş ve bu durum ile birlikte yaşam konforlarını arttırmanın yollarını arayan aileler için geçerlidir (İftar, 2001).

Özel gereksinimli bir bireyin varlığı ailenin her bir ferdinde etki doğurur, motivasyonlarını düşürür ve en sağlam yapıdaki ailelerde bile dengeleri sarsabilir (Yörükoğlu, 2015).

Duygun ve Sezgin (2003), özel gereksinimli çocuğa sahip 118 anne ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip 121 anne ile gerçekleştirdikleri “Stres Belirtileri, Stresle Başa Çıkma Tarzları ve Algılanan Sosyal Desteğin Tükenmişlik Düzeyine Olan Etkisi “ adlı çalışmalarında özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin duygusal tükenmişliğini anlamlı derecede yüksek bulmuşlardır (Duygun ve Sezgin, 2003).

Özel gereksinimli çocukların ailelerin incelendiği bir çalışmada; engel durumunun tüm aile için sorun olduğu, günlük yaşamın normal ailelerdeki gibi sürmediği, engel kaynaklı sorunların bireyle birlikte tüm aileyi etkilediği, engelli bireyin ortaya çıkan ihtiyaçlarının ailenin yaşam biçimini etkilediği, engelli bireye yoğunlaşmanın diğer çocuklar üzerinde ihmale varan sonuçlar doğurduğu, anne-babanın birbirini suçlaması ve şiddetli geçimsizlik sonucunda ayrılıklar

yaşanabildiği, sorunların kaynağı olarak engelli bireyin gösterilebildiği gibi sonuçlar elde edilmiştir (Ateş ve Ateş, 2005).

Anne babanın bu süreçten etkilenme seviyesi aldıkları toplumsal destekle doğru orantılıdır. Böyle bir atmosferde ailelerin yalnız olmadıklarını hissetmeye ihtiyaçları vardır. Bu desteği kendi ailelerinden alabilecekleri gibi, kendileri gibi, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerden oluşan danışma gruplarından alabilmektedirler (Akkök, 2005).

2.1.2.Özel Gereksinimli Çocuğun Aileye Etkileri

Engelli çocuk doğduğu andan itibaren anne baba üzerinde olumsuz duygulara sebep olur, şok, durumu reddetme, üzüntü, öfke, suçluluk, anksiyete, beklenmedik krizler, çevrenin vereceği tepkiden kaçınma, hayal kırıklığı, güven kaybı ve öz saygıda azalma, korku, geri çekilme, tutarsız davranışlar, saldırganlık ve depresyon gibi durumlar sıklıkla görülmektedir, keder ve yas ise en belirgin psikolojik sorunlardır (Akandere, 2009). Engelli çocuğun yarattığı stres aile bireylerinde fiziksel sorunlar da ortaya çıkarabilmektedir, kas problemleri, tansiyon problemleri, iştahta ani değişimler, kronikleşen mide rahatsızlıkları, migren, baş ağrıları, uykusuzluğa bağlı problemler görülebilmektedir (Duygun, 2001).

Özel gereksinimi olan çocuğunun günlük yaşamını organize etmek için sürekli mücadele içinde olan annenin yalnızlaştığı gözlemlenmektedir, bu mücadele nedeniyle sosyal izolasyon, yetersiz sosyal destek yaşadıkları sorunların başında gelmektedir (Duygun ve Sezgin, 2003).

Özel gereksinimi olan çocuk, toplumun engelli çocuğa farklı bakışı olduğu için anne, kendi çevresi tarafından doğrudan suçlanabilmektedir. Baba figürünün duruma yönelik tepkileri de doğrudan doğruya annenin duygularını etkilemekte, annenin kaygı yaşayarak umutsuzluğa kapılmasına sebebiyet vermektedir (Eripek, 2009; Varol, 2010). Annenin yalnızlaşarak umutsuzluğa kapılması ve babanın

tavırları nedeniye eşler arasındaki iletişim çatışmalara dönüşebilmektedir (Avşaroğlu, 2012).

Engelli çocuğun aileye katılımı, aile için beklenmedik bir tartışma ve kaygı alanıdır. Problemin tanımı, kaynağı, çözüm için ihtiyaç duyulanlar, aile içi ilişkilerin tekrar nasıl düzenlenebileceği, ebeveynlerin yaşlandıklarında, güçten düştüklerinde ve öldüklerinde engelli çocuğun geleceğinin nasıl olacağı ve aileye yeni bir çocuğun sağlıklı olarak gelip gelemeyeceği gibi konu başlıkları aile için kaygı nedenleridir (Özsoy ve ark., 2002).

Aile rolleri nedeniyle anne, temel bakım ve ev işleri ile ilgilenirken baba ise genellikle para kazanandır. Bu durum çocuğun durumunun anne üzerine daha fazla yük bindirmesine yol açmaktadır, anneler ruhsal anlamda babalardan daha fazla etkilenmektedir (Toros, 2002).

Sarısoy (2000) zihinsel engelli, otistik ve normal gelişim gösteren çocuk aileleri ile gerçekleştirdiği çalışmada zihinsel engelli ve otistik çocuk sahibi annelerin eşlerini kopuk, kontrolcü ve aynı zamanda güvenilir olarak, zihinsel engelli çocuk sahibi babaların ise eşlerini kopuk ve aynı zamanda güvenilir olarak değerlendirdiklerini saptamıştır (Sarısoy, 2000).

Özşenol ve arkadaşları (2003) tarafından engelli çocuk sahibi aileler ile gerçekleştirilen çalışmada anne ve babaların ortak kaygısının kendileri olmadığı zaman çocuğun bakımını kimin üstleneceği konusunda olduğu saptanmıştır (Özşenol ve ark., 2003).

İçmeli ve arkadaşları (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada araştırmaya katılan engelli çocuk ebeveynlerinin %24'ünün suçluluk ve pişmanlık duyduğu, %14'ünün isyan ve yılgınlık yaşadığı, %20'sinin çaresizlik hissettiği, %28'inin tahammül edemediği, %10'unun karışık duygular içinde olduğu, %16'sının sabır ve anlayış gösteremediği saptanmıştır (İçmeli ve ark., 2008).

Kurt ve arkadaşları (2008) tarafından zihinsel engelli çocuğu olan anne babalar ile gerçekleştirilen çalışmada ailelerin % 49.1'i gelecek kaygısı, % 50.8'i çocuğa ilişkin sürekli bir kaza/yaralanma korkusunu her zaman yaşadıkları, yine

ailelerin % 44.6'sının çevrelerinden hiçbir zaman sosyal destek görmediklerini belirtmiştir (Kurt ve ark., 2008)

Bilal ve Dağ (2005) tarafından eğitilebilir düzeyde zihinsel engele sahip çocuk anneleri ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip anneler ile gerçekleştirilen çalışmada engelli çocuk annelerinin normal gelişim gösteren çocuk sahibi annelere oranla daha fazla stres belirtileri yaşadıkları saptanmıştır (Bilal ve Dağ, 2005).

Özel gereksinimli çocuğu olan aileler ile gerçekleştirilen bir çalışma sonucunda özel gereksinim türü ve şiddeti arttıkça ebeveynlerin algıladıkları baskı ve yüklenmenin şiddetinin arttığı saptanmıştır (Doğru ve Aslan, 2008).

Özel gereksinimli çocuğu olan anneler ile gerçekleştirilen bir çalışmada annelerde depresyon, somatizasyon, öfke/düşmanlık, paranoid düşünce ve psikotizm yönünden psikolojik belirti saptanmıştır (Hacıhasanoğlu Aşıl ve ark., 2012).

6-12 yaşları arasındaki zihinsel yetersizliği olan çocuğu olan ebeveynler ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda evlilik uyumunun ebeveynin stres algısı üzerinde doğrudan etkili olduğu saptanmıştır (Kabasakal ve Köksal, 2012).

Engelli çocuğa sahip olan anneler, çocuklarının kendilerine daha çok bağımlı olduklarını, kendi kendilerini yönetemediklerini, aile için çok daha fazla sorumluluk ortaya çıktığını, aileye genel anlamda sağlıklı çocuktan daha çok zorluk yaşattıkları için stres yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Uğuz ve ark., 2004).

Karaçengel (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada; zihinsel yetersizliği olan çocuk sahibi anneler ile olmayan annelerin atılganlık, suçluluk ve utanç düzeyleri karşılaştırılmış ve zihinsel yetersiz çocuk annelerinin suçluluk ve utanç puanları daha yüksek bulunmuştur (Karaçengel, 2007).

Karadağ (2009) tarafından Gaziantep'te zihinsel ve fiziksel yetersizlik tanımlı çocuğu olan 95 anne ile gerçekleştirilen çalışmada umutsuzluk seviyesi ile algılanan sosyal destek arasında ters bir ilişki olduğu, annelerin aileden algıladıkları sosyal destek düzeyinin artışı ile birlikte umutsuzluk seviyelerinin azaldığı tespit edilmiştir (Karadağ, 2009).

2.2.SOSYAL DESTEK

Bireyin sevgi, saygı ve ilgi görme, kendisini değerli hissetme, övülme gibi ihtiyaçlarının yakın çevresince karşılanmasına yönelik beklentisi sosyal destek kavramının temelini oluşturur (Başer, 2006).

Cobb (1976) sosyal desteğin bireyin ilgilenildiğine, sevildiğine, değerli olduğuna, karşılıklı iletişim ve zorunluluklar ağının bir parçası olduğuna inanmasını sağlayan bilgi olduğunu ifade etmiştir. Gallagher ve arkadaşları (1983) sosyal desteği bir krizin yaratabileceği olumsuz sonuçları azaltabilecek bir çare olarak değerlendirmiştir. Kaplan ve Kullilea (1976) ise kısa dönemli krizlerin, uzun dönemli güçlüklerin, streslerin ve yoksunlukların üstesinden gelmek için uyumsal yeterliliği geliştirmeye yönelik hizmet veren bireyler ya da gruplar arasındaki bağlanmalar olarak ifade etmişlerdir (akt. Kaner, 2004).

Sosyal desteğin işlevleri beş maddede özetlenebilir:

- 1) Bireyin ihtiyaç duyduğu hizmetleri ve malzemeleri elde etmesiyle duygusal olarak rahatlamasını sağlar.
- 2) Sorunlar karşısında bireye rehberlik eder ve başa çıkması sağlar.
- 3) Bireyin performansını olumlu yönde etkileyebilecek geribildirimler sunar.
- 4) Bireyin uyum sağlama becerilerine katkı sağlar.
- 5) Bireyi stresin olumsuz etkilerine karşı korur (Coşkun, 2012).

Cohen ve Wills (1985) sosyal desteği açıklayan iki modelden söz etmektedir. Bunlar tampon modeli ve temel etki modelidir (akt. Coşkun, 2012).

Tampon modeli: Bu model sosyal desteğin en önemli işleminin; stres yaşayan bireyleri, stresin ruhsal bozukluklara varan olumsuz etkilerinden korumak olduğunu belirtir. Stres içerisindeki bireyin kendisine yardım edecek birilerinin

varlığını bilmesi stresli durumun yaratacağı olası zararların engellenmesine ya da azalmasına imkan verecektir.

Temel etki modeli: Model, stresten bağımsız olarak sosyal desteğin varlığının bireyleri koruduğunu ve iyi hissetmelerini sağladığını savunur. Modele göre sosyal destek yoksunluğu bireyin iyilik haline etki eder yani sosyal destek bireyin tüm sağlığıyla ilişkilidir. Çünkü bireyin sahip olduğu sosyal destek ağları, bireyin olumsuz yaşantılardan kaçınmasına, olumsuz yaşantıları ile baş etmesine ve böylece yaşamında denge sağlamasına yardım etmektedir.

Sosyal destek tipleri duygusal ve araçsal destek olarak iki başlık altında incelenmektedir (Şahin, 1999).

Duygusal destek, bireyin sevilme, kabul görme, değer görme, korunma gibi ihtiyaçlarına ilişkin desteklerdir. Bireyin kişisel sorunlarını ve sırlarını aktarabileceği birilerinin varlığı, zor durumlar için direnme gücü sağlar ve bireyi rahatlatır. Araçsal destek ise maddi ve araç-gereç gibi somut desteklerdir (Şahin, 1999).

Sosyal ilişkiler bireyin iyi olma haline doğrudan etki eder (Aksüllü ve Doğan, 2004; Yıldırım, 2004). Sosyal destek, kaygı yaratan durumları ortadan kaldırmaya da, kişilerin endişe düzeylerini azaltarak onların daha iyimser, daha fazla kontrol duygusuna sahip, stresle başa çıkmada yeni yollar deneme konusunda daha istekli olmalarına yardım eden bir etkiye sahiptir (Baltaş, 2007). Kurulan sosyal ilişkilerde bireyler birbirlerine farklı boyutlarda sosyal destek sağlamakta; bu durum ile ilgili algıları ise kişilerin karşılaştıkları zorlu yaşam olayları ile baş edebilme becerilerine katkıda bulunmaktadır (Öksüz ve ark., 2011).

Ebeveynlerin yaşadıkları sorunlar ile başa çıkabilme durumları sahip oldukları sosyal destek mekanizmaları ile paralellik göstermektedir. Ailelerin arkadaşlığa, dostluğa, yalnız olmadıklarını hissetmeye, duygusal desteğe ihtiyaçları vardır. Bu desteği genişletilmiş aile fertlerinden, yakın çevreden aldıkları gibi psikolojik danışma gruplarında diğer anne ve babalardan da almaktadırlar. Bu

gruplar annelerin babaların yalnız olmadıklarını fark etmelerine, birbirlerine duygusal ve sosyal yönden yakınlaşmalarına yardımcı olurken, bunun olumlu sonucu olarak da kaygı düzeyinde belirgin bir azalma yaratmaktadır (Akkök, 2003).

Engelli çocuğun özel bakım gereksinimleri, tedavisi, eğitimindeki güçlükler ve artan maddi gereksinimlerin getirdiği ek yük aile bireylerinin özel yaşamlarının kısıtlanmasına ve diğer bireylere ayrılan zamanın azalmasına yol açmaktadır. Bu çocukların engellerine ilişkin toplumsal tutum ve yargılar aile bireylerinin sosyal çevre ile ilişkilerinde kısıtlamalara yol açabilmektedir. Engelli çocuğa sahip ailelerle ilgili yapılan çalışmalarda, anne babaların çeşitli düzeylerde kaygı, depresyon, suçluluk, düşük özsaygı yaşadıkları, engellenmişlik hissettikleri, evlilik ve kişisel doyumlarının düşük olduğu ve normal bir çocuğa sahip olmamanın verdiği yetersizlik duygularını yaşadıkları belirlenmiştir (Kulaksızoğlu, 2003). Bu ailelerin yaşadıkları sorunlar ile baş edebilmeleri için çevrelerindeki insanlar ve onlardan aldıkları ve alabilecekleri destek fazlasıyla önemlidir (Özkan 2002; Özşenol ve ark., 2003).

2.2.1. Algılanan Eş Desteği

Sosyal destek; stres altındaki ya da güç durumdaki bireye çevresindeki insanlar (eş, aile, arkadaş) tarafından sağlanan maddi ve manevi yardım olarak tanımlanır (Eker ve Arkar, 1995). Eş desteği ise eşlerin birbirlerinden aldığı sosyal destek olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım 2004).

Sosyal destek evlilik ilişkisi içerisinde iki farklı şekilde görülür. Bunlardan ilki sağlanan destektir; eşlerin birbirlerine sağladıkları destekleyici davranışlardır. Diğerisi ise algılanan destektir; bireyin eşinin destek vermeye hazır olduğunu hissetmesidir (Günsel, 2013).

Curun (1996) dört farklı sosyal destek mekanizmasının evlilik kalitesine ve ilişkide kalıcılığa katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Bunlar:

- Şiddetli stres yaşayan eşe diğer eş tarafından verilen destek, bireyler arasındaki duygusal geri çekilmeyi ve bireylerin birbirlerinden soyutlanmasını önler.
- Eşin vermiş olduğu destek klinik olarak depresyonun başlamasını önler.
- Eşten gelen destek çatışmalarda artan olumsuzluğu önler.
- Duygusal yakınlık eşler arasında destekleyici etkileşimlerle güçlü bir bağ haline gelir (Curun, 1996).

Bireylerin eşlerinden algıladıkları 4 sosyal destek boyutu kısaca şöyle tanımlanabilir (Günsel, 2010):

Duygusal destek: Kişinin, şefkat görme, sevilme ve değerli olduğunu hissetme, korunma, özen gösterilme gibi ihtiyaçlarının tatmin edildiğini hissettiği destek boyutudur.

Takdir desteği: Kişinin kusurlarıyla olduğu gibi kabul edildiğinin ve saygı duyulduğunun belirtildiği, başkaları tarafından kişiye özgüvenini geliştirici uygun dönütler sağlandığı, kişinin kendini değerli ve yeterli hissettiği destek boyutudur.

Maddi destek ve bilgi desteği: Maddi boyut bireyin maddi ihtiyaçlarını karşılayabileceği, bakımı ve eğitimiyle ilgili somut yardımları aldığı destektir. Bilgi boyutu ise kişi yetersiz kaldığında rehberlik ve danışma ihtiyacının karşılandığı, kararlar alırken bilgi verilerek, önerilerde bulunularak kişiye yardım sağlanan destektir.

Sosyal beraberlik desteği: Boş zamanlarını eğlenerek, rahatlayarak, sosyal ilişkiler kurarak geçirmesini, kişinin destek sağlayıcılarıyla beraberliğin sağlandığı destektir.

Aycan ve Eskin (2005), 0-6 yaş aralığında çocuk sahibi 434 kişi ile gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda; eş desteğinin kadınlar için iş ve aile çatışmalarını azaltmada, erkekler için ise kurumsal destek ve eş desteğinin iş ve aile çatışmalarını azaltmada etkili olduğunu saptamışlardır.

Coşkun ve Akkaş (2009), gerçekleştirdikleri çalışmada engelli çocuğa sahip annelerin sürekli kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu ve sosyal destek düzeylerinin artışı ile kaygı durumlarında düşüş olduğunu saptamışlardır.

Kahriman ve Bayat (2008), engelli çocuğa sahip anne babalar ile gerçekleştirdikleri çalışmada annelerin algıladıkları sosyal desteğin babalara oranla daha düşük olduğunu belirlemişlerdir.

Çiftci-Tekinarslan ve Sivrikaya (2013), zihinsel yetersizliği olan çocuk sahibi anneler ile gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda annelerin algıladıkları sosyal desteğin artması ile aile stresinin ve aile yükünün azaldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bahar ve arkadaşları (2009) bir başka çalışmada; anneler, çocuklarının özel gereksiniminden dolayı suçluluk hissettiklerini, aile içi uyum sorunları ve aile yaşamında sınırlılıklar yaşadıklarını belirtirken sosyal desteklerin varlığının annelerin depresyon düzeylerini azalttığı saptanmıştır.

Sankaya (2011) tarafından zihinsel yetersizliği olan çocuk sahibi ebeveynler ile gerçekleştirilen çalışmada annelerin babalara göre sosyal destek arama yoluna daha çok başvurduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.3.SALDIRGANLIK

Bireyin, herhangi bir davranışı bir başkasını incitmek veya zarar vermek amacıyla yapması saldırganlıktır (Aktaş, 2001). Saldırganlık, davranışın kendisi veya davrananın niyetinin vurgulanması ile tanımlanabilir. Eylemin öne çıkarıldığı tanımlamalarda saldırganlık, başka kişilere zarar veren herhangi bir davranış olarak ifade edilirken; niyetin öne çıkarıldığı tanımlarda, yaralamak niyetiyle girişilen herhangi bir davranış olarak tanımlanmaktadır (Öğülmüş, 1995).

Saldırganlık, canlı veya cansız herhangi bir varlığa karşı fiziksel ve/veya duygusal olarak zarar vermeyi amaçlayan her türlü davranış şeklidir (Çelik, 2006). Saldırganlık; öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmayı, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranıştır. Saldırganlığın hedefi diğer insanlar, kurumlar, çevre ya da kişinin kendisi de olabilir (Budak, 2000).

Saldırganlık üç başlık altında tanımlanabilir. Bunlardan ilki davranışsal tanımlar, saldırgan davranışın sonucunda bir başkasına zarar verip vermediğine (sonuç odaklı), ikincisi duygusal tanımlar, saldırgan davranışın temelinde öfke duygusunun hakim olup olmadığına (öfke duygusu odaklı), son olarak güdüsel tanımlar ise; saldırgan davranışın başkasına zarar vermek niyetiyle mi yapıldığına dikkat çekmektedir (niyet odaklı) (Uluyurt, 2012).

Saldırganlık tehdit, hiddet, öfke ve hayal kırıklığı nedeniyle oluşur. Vurma, ısırma, hasar verme saldırgan çocuk eylemleridir (Yavuzer, 2000). Saldırgan davranışların mağduru olan çocuk ruhsal ve fiziksel olarak zarar görürken; saldırgan eylemler sergileyen çocuklar ise bazı olumsuz koşulların da varlığı ile birlikte suç işlemeye yatkın hale gelebilmektedir (Yörükoğlu, 2015).

Saldırgan davranışlar başkalarına saygıdan uzak, başkalarının haklarını gözetmeyen; yıkıcı, zarar verici davranışlardır. Okul öncesi dönemden itibaren saldırgan davranışlar, empati ve sempati davranışları ile negatif bir ilişki göstermeye

başlar ve bu durum yetişkinliğe doğru güçlenir, saldırgan davranışlar sergileyen çocuklar büyürken empati yetenekleri gelişimsel olarak geride kalır (Gözün-Kahraman ve Kurt, 2013).

Okul öncesi dönemde çocuklar dil gelişimleri henüz tamamlanmadığı için genellikle fiziksel saldırganlığa başvurur, bu çağda saldırgan davranışın temelinde engelleme vardır. Örneğin; çocuğun oynamak istediği oyuncağın bir başkasına verilmesi saldırgan davranışın ortaya çıkmasını sağlayabilir. Çocuklar, sözel becerilerinin gelişmesine paralel olarak fiziksel saldırganlığın yanında sözel saldırganlığa da başvurabilmektedirler (Gülay, 2010).

Saldırganlık gerçekleştirme biçimine, amacına ve altında yatan sebeplere göre farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar aşağıda verilmiştir (Gülay, 2010):

Gerçekleştirme biçimine göre;

Doğrudan saldırganlık: Vurma, itme gibi davranışlarla doğrudan fiziksel zarar vermeyi, hakaret ve küfür gibi fiillerle sözel şiddeti içermektedir. Bu saldırganlık tipi yüz yüze gerçekleşmektedir.

Dolaylı saldırganlık: Doğrudan bir saldırı olmaksızın olumsuz tavır gösterme şeklinde olan saldırganlık biçimidir.

Amacına göre;

Araç olarak saldırganlık: Bir amaca ulaşmak için kişilere zarar verme şeklindedir.

Düşmanca saldırganlık: Direkt kişiye zarar vermeyi amaç edinen saldırganlık şeklindedir.

Altında yatan sebeplere göre;

Tepkisel saldırganlık: Saldırganlığın en yaygın biçimi olmakla birlikte, bir tehdide, kışkırtmaya karşılık kendini savunma amaçlı gerçekleştirilen saldırganlıktır.

Amaca yönelik saldırganlık: Kışkırtıcı amaçları olan, bir amaca ulaşmak için yapılan bilinçli, istekli, soğukkanlı, organize olmuş, zorbalık, baskı içerebilen, sert davranışlardır. Amaca yönelik saldırganlık gerçekleştiren çocuklar, soğukkanlı, korkusuz, mizah gücüne, liderlik özelliklerine sahip olarak nitelendirilirler.

2.3.1.Saldırganlık ile İlgili Kuramlar

Saldırganlığın oluşum nedenini açıklamaya çalışan kuramlar arasında en önemlileri Biyolojik Kuram, Psikoanalitik Kuram, Sosyal Öğrenme Kuramı ve Engellenme Kuramı'dır.

2.3.1.1.Biyolojik Kuram

Hayvanlar üzerinde gerçekleştirilen çalışmalar ile saldırganlığın içgüdüsel ve kalıtsal olduğuna yönelik sonuçların ortaya çıkması sonucunda insanın da doğuştan saldırgan olduğu iddiası ortaya atılmıştır. Fakat bu iddianın doğru kabul edilmesi halinde insanın saldırganlık içeren davranışları kontrol etmesinde sorun yaşaması gerektiği de kabul edilmelidir. Bu iddia ile kıyaslandığında, insanın bölgesel bir hayvan olduğu ve yaşadığı bölgeyi savunmak için dövüşebileceğini belirten görüş ise daha makul karşılanabilir durumdadır (Şahin, 2003).

Biyolojik kuram, organizmadaki yapıların, hormonların, beynin, kromozomların saldırganlıkla ilgisi olup olmadığını araştırır. Conner; hayvanlar

üzerinde gerçekleştirdiği deneylerde, testosteron verilmesi ile saldırganlıkta artış gözlemlenmiştir. Testosteron hormonu henüz daha fetus iken bedende meydana gelmeye başlamakta ve bu sebeple beynin biçimlenmesinde de vazife almaktadır. Buradan yola çıkarak erkeklerin kadınlara oranla daha fazla saldırgan olduğu iddia edilmektedir (Tiryaki, 2000)

2.3.1.2.Psikanalitik Kuram

Freud, yüksek seviyeli saldırganlığı insanoğlunun içgüdüsel doğasının bir yapısı olarak görmektedir. Freud, insanın doğuştan getirdiği hayvansı yanı olarak tanımladığı id'i saldırgan ve yıkıcı dürtülerin kaynağı olarak gösterir (Freud, 1971).

Lorenz'e göre, insanda var olan saldırganlık içgüdü, sürekli olarak akış halindedir ve dış uyaranlara karşı bir tepki sonucunda gerçekleşmesi gerekmez. İnsanlar depolanmış hareket enerjisini serbest bırakacak uyaranları çoğunlukla bulurlar, ararlar hatta yaratırlar. Lorenz bu davranışı "iştah davranışı" olarak adlandırır. Lorenz'e göre, saldırganlık dış uyarıcılara yönelik bir tepki değil, insanın içinde bulunan, serbest kalmaya çalışan bir uyarıdır (Fromm, 1968).

2.3.1.3.Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura'ya göre saldırganlık; doğuştan getirilen bir güdü değildir, koşullama ve öğrenme yoluyla sonradan kazanılan bir yapıdır (Tiryaki, 2000). Bandura'ya göre saldırganlık kadar, saldırgan olmamak da öğrenilebilir bir davranış biçimidir (Acet, 2006).

2.3.1.4.Engellenme Kuramı

Kuramcılar içim engellenme; kişinin ulaşmayı istediği bir hedefe ulaşmasının bloke edilmesidir. Engellenme düzeyinin artışına bağlı olarak saldırgan dürtüler de artar ve böylece saldırgan davranış ortaya çıkar. Bu kuram; engellenmenin her zaman saldırganlığa yol açtığını ve saldırganlığın her zaman bir engellenmenin sonucu olduğunu iddia eder (Acet, 2006).

2.3.2.Özel Gereksinimli Çocuklarda Saldırganlık

Özel gereksinimli çocuklar yetersizlikleri nedeniyle ifade güçlüğü ve iletişim kuramama gibi sıkıntılar çekebilmek ve bu nedenlerle saldırgan davranışlar sergileyebilmektedir. Bu çocuklarda saldırganlığın temel amacı dikkat çekmedir. Kişilik ve çevresel faktörler de bu durumda etkili olmaktadır (Güleryüz, 2009).

Güleryüz (2009) kaynaştırma eğitime devam eden engelli çocuklar ile gerçekleştirdiği araştırma sonucunda, engelli çocukların arkadaşlık ilişkisi kurmakta güçlük çektiklerini, kendilerini ifade etmekte sıkıntılarının olduğunu, normal gelişim gösteren öğrencilerin engelli öğrencilere şiddet uygulayıp dışladıklarını, akranlarına göre seviye olarak geride olduklarını ve akademik başarısızlıklarının engellerinden kaynaklandığını, sayısal ve sözel derslerde yeterli başarıyı gösteremediklerini ve bu sebeplerden dolayı sınıf içi iletişim ve etkileşimlerinin yetersiz olduğunu saptamıştır (Güleryüz, 2009).

Özkatar-Kaya (2010)'nın, işitme engelli sporcular ile işitme engeline sahip olup spor yapmayan iki grup ile gerçekleştirdiği çalışma sonucunda sporcuların yaşları ile saldırganlık düzeyleri arasında, pozitif yönde doğrusal bir ilişki bulunurken, spor yapmayan grubun yaş, stres ve saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Spor yapan ve yapmayan işitme engellilerin cinsiyet

ile saldırganlık ve stres arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasına rağmen erkek engellilerin kız engellilere göre daha saldırgan davranışlar içerisinde olduğu saptanmıştır (Özkatar-Kaya, 2010).

Açak (2011) 95 işitme engelli ve 309 işitme engelli olmayan toplam 404 futbolcu ile gerçekleştirdiği çalışma sonucunda işitme engelli futbolcuların genel saldırganlık değerlerinin, işiten futbolcuların genel saldırganlık değerlerinden fazla olduğunu saptamıştır (Açak, 2011).

Sucuoğlu ve Özköçü (2005) tarafından 613 öğrenci ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerileri ile akademik yeterliliklerinin akranlarından az, problem davranışlarının ise akranlarından fazla olduğu bulunmuştur (Sucuoğlu ve Özköçü, 2015).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu kısımda bu tez çalışmasının amaçlarına yönelik analizler ve elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Bu araştırmada kullanılan envanterlerin geçerlilik güvenilirlik çalışmaları ve istatistiksel yöntemler açıklanmış, son olarak araştırma sürecinde göz önünde bulundurulmuş etik prensipler sıralanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma tarama modeli olarak tasarlanmıştır. Tarama modelleri yaşanmış ya da an itibar ile yaşanmakta olan bir durumu değiştirmeksizin tanımlamayı hedefleyen araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırma konusu olan olay, birey ya da nesne, öznel koşullarında ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2009).

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini İstanbul ili Ümraniye ve Gaziosmanpaşa ilçelerinde çocuğu rehabilitasyon merkezine giden anneler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Ocak 2017 ile Şubat 2017 tarihleri arasında İstanbul ili Ümraniye ve Gaziosmanpaşa ilçelerinde çocuğu rehabilitasyon merkezine giden anneler arasında rassal olarak seçilen 100 anne oluşturmaktadır. Bu annelere, çalışmanın hedefi ve konusu hakkında sözel olarak bilgi verilmiş ve katılmaya gönüllü olan kadınlar çalışmaya alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmacı tarafından hazırlanan bilgi formunda (annelerle ilgi olarak; yaş, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, çalışma durumu gibi ve rehabilitasyon merkezine giden çocuklarla ilgili olarak; cinsiyet, yaş, rehabilitasyon merkezine gitme süresi, kaçınıcı çocuk olduğu, tanıları gibi) sorular yer almaktadır (EK-1, EK-2). Hazırlanmış olan bu form ile çocukların saldırganlık düzeyleri ile annelerin eşlerinden gördüğü desteğe etki edebileceği düşünüldüğünden bilgi toplamak amaçlanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bilgi formunda (annelerle ilgi olarak; yaş, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, çalışma durumu gibi ve rehabilitasyon merkezine giden çocuklarla ilgili olarak; cinsiyet, yaş, rehabilitasyon merkezine gitme süresi, kaçınıcı çocuk olduğu, tanıları gibi) sorular yer almaktadır (EK-1, EK-2). Hazırlanmış olan bu form ile çocukların saldırganlık düzeyleri ile annelerin eşlerinden gördüğü desteğe etki edebileceği düşünüldüğünden bilgi toplamak amaçlanmıştır.

3.3.2. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Baba Formu- ÇSÖ-ABF

Ölçek Achenbach ve Edelbrock tarafından çocukların problemleri eylemlerini tespit etmek için oluşturulmuştur. Bu ölçekte çocukların problemleri eylemlerini anne babasından veya kendisine bakan kişiden elde edilen bilgilere göre veri toplanmaktadır. Ölçek Akçakın tarafından Türkçeye çevrilmiş, ayrıca Erol ve arkadaşları tarafından ölçeğin uyarlama çalışmaları yapılmıştır. Ölçek total de 32 madden oluşmasına rağmen yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda Ölçek'de

0.30'un altında kalan 29, 30, 31 ve 32. sorular ölçekten çıkarılmıştır. Ölçeğin alfa değeri 0.93 olarak hesaplanmıştır (Köksal,2016).

3.3.3.Eş Destek Ölçeği (EDÖ)

EDÖ, Yıldırım (2005) tarafından geliştirilmiştir. Envanter, 27 sorudan oluşmaktadır. Geçerlik çalışmalarında EDÖ'ye ilişkin KMO katsayısı .95 ve Barlett Sphericity Testi anlamlı çıkmıştır. Faktörlerin her bir değişken üzerindeki ortak faktör yüklerinin ise .40 ile .73 arasında değiştiği görülmüştür. Varimax eksen döndürme tekniği sonrasında birinci faktörün (duygusal destek) 9 maddeden (6, 16, 12, 21, 4, 1, 3, 9, 2), ikinci faktörün (maddi yardım ve bilgi desteği) 7 maddeden (24, 17, 27, 25, 13, 7, 15), üçüncü faktörün (taktir etme desteği) 8 maddeden (18, 10, 5, 26, 14, 22, 23, 20) ve dördüncü faktörün (Sosyal ilgi desteği) 3 maddeden (19,11,8) oluştuğu belirlenmiştir. EDÖ'nin güvenirlik çalışmalarında iç tutarlık katsayısı .95 olarak elde edilmiştir. Ölçekte bulunan 27 maddede üç tane tersine çevrilmiş madde yer almaktadır. Ölçek 3'lü likert tipidir (bana uygun=3, bana kısmen uygun=2, bana uygun değil=1). Yüksek puan, ölçeği dolduran eşin, diğer eşten aldığı sosyal desteğin yüksek olduğu anlamına gelmektedir (Can, 2013).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri Ocak 2017 ile Şubat 2017 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırma da katılımcılara; sırayla bireylerin kişisel bilgilerini içeren Kişisel Bilgi Formu (KBF), Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Baba Formu-ÇSÖ-ABF ve Eş Evlilikte Yetkinlik Ölçeği verilmiştir. Araştırmada veriler, araştırmacı tarafından annelerle yüz yüze görüşme yoluyla toplanmıştır.

3.5. Verilerin analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Değerlendirme aşamasında tanımlayıcı istatistiksel metotlar (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır.

Saldırganlık ve eş desteği ölçeklerinden elde edilen puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda ölçeklerin dağılımının normal dağılmadığı saptanmıştır (sırasıyla; $z=0.129$, $p=0.009$ ve $z=0.093$, $p=0.001$).

Ölçeklerin puanları normal dağılım göstermediği için istatistik değerlendirmelerde nonparametrik testler kullanılmıştır. Bunun için Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkı Mann-Whitney U Testi ve ikiden fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis H Testinde anlamlı çıkan bulgular arasında farkı belirleyebilmek için Mann Whitney U Testi yapılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiye Spearman Korelasyon Analizi ile bakılmıştır.

Elde edilen bulgular %95 güven aralığında %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

3.6. Etik Konular

İstanbul ili Ümraniye ve Gaziosmanpaşa ilçelerinde çocuğu rehabilitasyon merkezine giden anneler örneklem grubunu oluşturmakta olup kendilerine gizlilik haklarının korunacağını garantisini verilmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılan annelere ölçeklerde verdikleri cevapların hiçbir kişisel bilgi paylaşımı olmadan istatistiksel analizlerde kullanılacağı konusunda bilgi verilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri ile annelerin eş desteği ölçeğinden toplanan veriler ile araştırmacının hazırladığı genel bilgi formundan elde edilen verilerin analizleri yer almaktadır.

4.1.Katılımcıların Demografik Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri

Araştırmaya katılan annelerin ailesiyle ilgili “Kişisel Bilgi Formu”na vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda demografik değişkenlerini incelemek için betimleyici istatistiksel analiz yöntemi uygulanmıştır. Araştırmaya katılan annelerin demografik değişkenlere göre dağılımları Tablo 4.1’de verilmiştir

Tablo 4.1: Araştırmaya Katılan Annelerin Sosyodemografik Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=100)

Bireysel Özellikler	Ferakns ve yüzdellik değerler	
	Sayı	%
Yaş		
20-39 yaş arası	60	60.0
40 yaş ve üzeri	40	40.0
Eşlerinin yaşları		
20-39 yaş arası	43	43.0
40 yaş ve üzeri	57	57.0
Ailelerin gelir düzeyleri		
2000 TL ‘den az	28	28.0
2001 TL – 3000 TL arası	49	49.0
3001 TL – 4000 TL arası	23	23.0
Eğitim düzeyleri		
İlkokul mezunu	34	34.0
Ortaokul mezunu	6	6.0
Lise mezunu	46	46.0
Üniversite mezunu	14	14.0
Eşlerinin eğitim düzeyleri		
İlkokul mezunu	23	23.0
Ortaokul mezunu	12	12.0
Lise mezunu	46	46.0
Üniversite mezunu	19	19.0

Bireysel Özellikler	Ferakns ve yüzelik değerler	
	Sayı	%
Çalışma durumu		
Ev hanımı	74	74.0
Çalışıyor	26	26.0
Eşin mesleği		
Memur	21	21.0
Özel sektör	32	32.0
Serbest meslek	47	47.0
Eşleriyle akrabalık bağı		
Var	18	18.0
Yok	82	82.0
Çocuğun özel durumu nedeniyle günlük işleri yapmada zorlanma		
Evet	33	33.0
Hayır	67	67.0
Çocuğun özel durumu nedeniyle aile içinde sorun yaşama durumu		
Evet	29	29.0
Hayır	71	71.0
Çocuğun özel durumu nedeniyle psikolojik destek alma durumu		
Evet	25	25.0
Hayır	75	75.0

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi; araştırma dahilinde kişisel bilgi formunu ve anket sorularını yanıtlayan annelerin yaş ortalaması 37.07 ± 6.64 olduğu görülmüştür. Annelerin eşlerinin yaş ortalaması 40.93 ± 7.41 olduğu, 49’unun (%49.0) ailesinin geliri 2001 TL – 3000 TL arasında olduğu, 46’sı (%46.0) lise mezunu olduğu, 46’sının (%46.0) eşi lise mezunu olduğu, 74’ü (%74.0) ev hanımı olduğu, 47’sinin (%47.0) eşi serbest meslekle uğraşmakta olduğu, 82’sinin (%82.0) eşleriyle arasında herhangi bir akrabalık bağı olmadığı, 67’si (%67.0) çocuğunun özel durumu nedeniyle günlük işleri yapmada her hangi bir zorluk yaşamadığı, 71’i (%71.0) çocuğunun özel durumu nedeniyle aile içinde her hangi bir sorun yaşamadığı, 75’i (%75.0) çocuğunun özel durumu nedeniyle her hangi bir psikolojik destek almadığı görülmüştür.

4.2.Katılımcıların Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Demografik Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri

Araştırmaya katılan annelerin özel eğitim gereksinimi olan çocuklarıyla ilgili “Kişisel Bilgi Formu”na vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda demografik değişkenlerini incelemek için betimleyici istatistiksel analiz yöntemi uygulanmıştır. Araştırmaya katılan annelerin özel eğitim gereksinimi olan çocuklarının demografik değişkenlere göre dağılımları Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2: Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=100)

Bireysel Özellikler	Frekans ve yüzdeler	
	Sayı	%
Cinsiyet		
Kız	51	51.0
Erkek	49	49.0
Yaş		
2-5 yaş arası	23	23.0
6-11 yaş arası	51	51.0
12 yaş ve üzeri	26	26.0
Doğum sırası		
İlk çocuk	54	54.0
Ortanca çocuk	8	8.0
Son çocuk	38	38.0
Tanı		
Zeka geriliği	38	38.0
Otizm	32	32.0
Down sendromu	17	17.0
Özel öğrenme güçlüğü	13	13.0
Eğitim süresi		
1-2 yıl	37	37.0
3-4 yıl	17	17.0
5 yıl ve üzeri	46	46.0

Tablo 4.2’de görüldüğü gibi; özel eğitim gereksinimi olan çocukların 51’i (%51.0) kız olduğu, çocukların yaş ortalaması 8.92 ± 4.23 olduğu, 54’ü (%54.0) ilk

çocuğu olduğu, 38'inin (%38.0) tanısı zeka geriliği ve 46'sı (%46.0) 5 yıldan ve üzeridir özel eğitim almakta olduğu görülmüştür.

4.3. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Kişisel ve Demografik Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Annelerin eş desteği düzeylerinin sırası ile yaş, gelir düzeyi, eğitim düzeyi, çalışma durumu gibi kişisel ve demografik bazı özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir.

4.3.1. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Yaşa Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Annelerin yaşları ile eş desteği düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” probleminin test edilmesi amacıyla Spearman Korelasyon Analizi kullanılmış ve bulgular Tablo 4.3’de verilmiştir.

Tablo 4.3: Annelerin Yaşları İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	Boyut	N	r	p
Eş desteği ölçeği puanları	Yaş	100	-0.466	0.001**

**p<0.01

Tablo 4.3’de görüldüğü gibi; annelerin yaşları ile eş desteği ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon-Analizi yapılmış ve negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (p<0.01). Annelerin yaşları arttıkça eş desteği düzeylerinde düşme olduğu görülmüştür (r=-0.466, p=0.001 ; p<0.01).

4.3.2. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Babaların Yaşlarına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Babaların yaşları ile annelerin eş desteği düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” probleminin test edilmesi amacıyla Spearman Korelasyon Analizi kullanılmış ve bulgular Tablo 4.4’de verilmiştir.

Tablo 4.4: Babaların Yaşları İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	Boyut	N	r	p
Eş desteği ölçeği puanları	Yaş	100	-0.303	0.002**

**p<0.01

Tablo 4.4’de görüldüğü gibi; babaların yaşları ile annelerin eş desteği ölçeğinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon-Analizi yapılmış ve negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (p<0.01). Babaların yaşları arttıkça annelerin eş desteği düzeylerinde düşme olduğu görülmüştür (r=-0.303, p=0.002 ; p<0.01).

4.3.3. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Gelir Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Annelerin eş desteği düzeyleri gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.5’de verilmiştir.

Tablo 4.5: Ailelerin Gelir Düzeylerine Göre Grupların Eş Desteği Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	sd	X²	p
Eş desteği ölçeği	2000 TL 'den az	28	56.70	2	3.831	0.147
	2001 TL – 3000 TL arası	49	44.78			
	3001 TL – 4000 TL arası	23	55.15			
	Toplam	100				

Tablo 4.5’de görüldüğü gibi; annelerin eş desteği ölçeğinden aldıkları puanların gelir düzeylerine göre anlamlı düzeyde bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testi neticesinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($x^2 = 3.831$, $p=0.147$; $p>0.05$).

4.3.4. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Annelerin eş desteği düzeyleri eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.6’da verilmiştir.

Tablo 4.6: Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Eş Desteği Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	sd	X²	p
Eş desteği ölçeği	İlkokul mezunu	34	47.97	3	3.145	0.370
	Ortaokul mezunu	6	44.58			
	Lise mezunu	46	49.39			
	Üniversite mezunu	14	62.82			
	Toplam	100				

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi; annelerin eş desteği ölçeğinden aldıkları puanların eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testi neticesinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($\chi^2 = 3.145$, $p=0.370$; $p>0.05$).

4.3.5. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Babaların Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Annelerin eş desteği düzeyleri babaların eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7: Babaların Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Annelerin Eş Desteği Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	sd	X ²	p
Eş desteği ölçeği	İlkokul mezunu	23	37.50	3	11.067	0.011*
	Ortaokul mezunu	12	45.88			
	Lise mezunu	46	51.51			
	Üniversite mezunu	19	66.71			
	Toplam	100				
Anlamlı farklılık yaratan gruplar		4>1 (U=85.00, p=0.001)				

*p<0.05

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi; annelerin eş desteği ölçeğinden aldıkları puanların babaların eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testi neticesinde gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($\chi^2 = 85.00$, $p=0.001$; $p<0.01$). Annelerin eş desteği ölçeğinden aldıkları puanların eşlerin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-

U testi neticesinde eşi üniversite mezunu olan anneler ile eşi ilkokul mezunu olan annelerin ortalamaları arasındaki farklılık eşi üniversite mezunu olan annelerin aleyhine anlamlı olduğu ($U=85.00$, $p=0.001$; $p<0.01$) tespit edilmiştir.

4.3.6. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Çalışma Durumlarına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Annelerin eş desteği düzeyleri çalışma durumlarına göre farklılık göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8: Annelerin Çalışma Durumları İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O	S.T	U	Z	p
Eş desteği ölçüğü	Ev hanımı	74	48.49	3588.00			
	Çalışıyor	26	56.23	1462.00	813.00	-1.179	0.238
Toplam		100					

Tablo 4.8’de görüldüğü gibi; annelerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre eş desteği ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney U-Testi yapılmıştır ve anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($U=813.00$, $p=0.238$; $p>0.05$).

4.3.7. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Eşler Arası Akrabalık Bağına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Annelerin eş desteği düzeyleri eşler arası akrabalık bağına göre farklılık göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.9: Annelerin Eşleriyle Arasında Akrabalık Bağı Olup Olmadığı İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Eş desteği ölçüğü	Var	18	22.72	409.00	238.00	-4.518	0.001**
	Yok	82	56.60	4641.00			
	Toplam	100					

**p<0.01

Tablo 4.9’da görüldüğü gibi; annelerin eşleriyle arasında akrabalık bağı olup olmadığına göre gruplar arasında annelerin eş desteği ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney U-Testi yapılmış ve istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (p<0.01). Eş desteği ölçüğü puanları açısından eşleriyle arasında akrabalık bağı olmayan annelerin lehine anlamlı bir fark vardır [U=238.00, p=0.001]. Eşleriyle arasında akrabalık bağı olmayan annelerin eş desteği düzeyleri eşleriyle arasında akrabalık bağı olan annelerin eş desteği düzeylerine oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.3.8. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Çocuğun Özel Durumu Nedeniyle Günlük İşleri Yapmada Zorlanma Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Annelerin eş desteği düzeyleri çocuğun özel durumu nedeniyle günlük işleri yapmada zorlanma durumuna göre farklılık

göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.10’da verilmiştir.

Tablo 4.10: Annelerin Çocuğunun Özel Durumu Nedeniyle Günlük İşleri Yapmada Zorlanıp Zorlanmadığı İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Eş desteği ölçeği	Evet	33	35.00	1155.00			
	Hayır	67	58.13	3895.00	456.00	-4.900	0.001**
	Toplam	100					

**p<0.01

Tablo 4.10’da görüldüğü gibi; annelerin çocuğunun özel durumu nedeniyle günlük işleri yapmada zorlanıp zorlanmadığına göre gruplar arasında annelerin eş desteği ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney U-Testi yapılmıştır ve istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.01$). Eş desteği ölçeği puanları açısından çocuğunun özel durumu nedeniyle günlük işlerini yapmada zorlanmayan annelerin lehine anlamlı bir fark vardır [$U=456.00$, $p=0.001$]. Çocuğunun özel durumu nedeniyle günlük işlerini yapmada zorlanmayan annelerin eş desteği düzeyleri çocuğunun özel durumu nedeniyle günlük işlerini yapmada zorlanan annelerin eş desteği düzeylerine oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.3.9. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Çocuğun Özel Durumu Nedeniyle Aile İçinde Sorunların Yaşanma Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Annelerin eş desteği düzeyleri çocuğun özel durumu nedeniyle aile içinde sorunların yaşanma durumuna göre farklılık

göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.11’de verilmiştir.

Tablo 4.11: Annelerin Çocuğunun Özel Durumu Nedeniyle Aile İçinde Sorunların Yaşanıp Yaşanmadığı İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Eş desteği ölçeği	Evet	29	37.26	1080.50			
	Hayır	71	55.91	3969.50	645.50	-2.938	0.003**
	Toplam	100					

**p<0.01

Tablo 4.11’de görüldüğü gibi; annelerin çocuğunun özel durumu nedeniyle aile içinde sorunları yaşanıp yaşanmadığına göre gruplar arasında annelerin eş desteği ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney U-Testi yapılmıştır ve istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.01$). Eş desteği ölçeği puanları açısından çocuğunun özel durumu nedeniyle aile içinde sorunlar yaşanmayan annelerin lehine anlamlı bir fark vardır [$U=645.50$, $p=0.003$]. Çocuğunun özel durumu nedeniyle aile içinde sorunlar yaşanmayan annelerin eş desteği düzeylerinin çocuğunun özel durumu nedeniyle aile içinde sorunlar yaşanan annelerin eş desteği düzeylerine oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.3.10. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Çocuğun Özel Durumu Nedeniyle Psikolojik Destek Alma Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Annelerin eş desteği düzeyleri çocuğun özel durumu nedeniyle psikolojik destek alma durumuna göre farklılık göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.12’de verilmiştir.

Tablo 4.12: Annelerin Çocuğunun Özel Durumu Nedeniyle Psikolojik Destek Alıp Almadığı İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Eş desteği ölçeği	Evet	25	43.48	1087.00			
	Hayır	75	52.84	3963.00	762.00	-1.407	0.159
	Toplam	100					

Tablo 4.12’de görüldüğü gibi; annelerin çocuğunun özel durumu nedeniyle psikolojik destek alıp almadığına göre gruplar arasında annelerin eş desteği ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney U-Testi yapılmıştır ve istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır [U=762.00, p=0.159].

4.3.11. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Annelerin eş desteği düzeyleri çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.13’de verilmiştir.

Tablo 4.13: Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Cinsiyetleri İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Eş desteği ölçeği	Kız	51	51.09	2605.50			
	Erkek	49	49.89	2444.50	1219.50	-0.208	0.835
	Toplam	100					

Tablo 4.13’de görüldüğü gibi; özel eğitim gereksinimi olan çocukların cinsiyetlerine göre gruplar arasında annelerin eş desteği ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney U-Testi yapılmıştır ve istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır [U=1219.50, p=0.835].

4.3.12. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Çocuğun Yaşına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Annelerin eş desteği düzeyleri çocuğun yaşları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” probleminin test edilmesinde Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.14’de verilmiştir.

Tablo 4.14: Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Yaşları İle Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	Boyut	N	r	p
Eş desteği ölçeği puanları	Yaş	100	-0.362	0.001**

**p<0.01

Tablo 4.14’de görüldüğü gibi; özel eğitim gereksinimi olan çocukların yaşları ile annelerin eş desteği ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon-Analizi yapılmış ve negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (p<0.01). Özel eğitim gereksinimi olan çocukların yaşları arttıkça annelerin eş desteği düzeylerinde düşme olduğu görülmüştür (r=-0.362, p=0.001 ; p<0.01).

4.3.12. Annelerin Eş Desteği Düzeylerinin Çocuğun Aldığı Tanılara Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Annelerin eş desteği düzeyleri çocuğun aldığı tanılara göre farklılık göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.15’de verilmiştir.

Tablo 4.15: Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Tanılarına Göre Grupların Annelerin Eş Desteği Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	sd	X ²	p
Eş desteği ölçeği	Zeka geriliği	38	70.36	3	34.896	0.001**
	Otizm	32	41.13			
	Down sendromu	17	26.53			
	Özel öğrenme güçlüğü	13	46.88			
	Toplam	100				
Anlamli farklılık yaratan gruplar		1>2 (U=383.50, p=0.008)	;	1>3 (U=171.50, p=0.005)		

*p<0.01

Tablo 4.15’de görüldüğü gibi; annelerin eş desteği ölçeğinden aldıkları puanların çocukların tanı değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testi neticesinde gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($x^2=34.896$, $p=0.001$; $p<0.01$). Annelerin eş desteği ölçeğinden aldıkları puanların çocuklarına tanılarına göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde çocuğu zeka geriliği tanısına sahip olan anneler ile çocuğu otizm tanısına sahip olan annelerin ortalamaları arasındaki farklılık çocuğu zeka geriliği tanısına sahip olan annelerin aleyhine anlamlı olduğu (U=383.50, $p=0.008$; $p<0.01$); çocuğu zeka geriliği tanısına sahip olan anneler ile çocuğu down sendromu tanısına sahip olan annelerin ortalamaları arasındaki farklılık çocuğu zeka geriliği tanısına sahip olan annelerin aleyhine anlamlı olduğu (U=171.50, $p=0.005$; $p<0.01$) tespit edilmiştir.

4.4. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Düzeylerinin Kişisel ve Demografik Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeylerinin sırası ile cinsiyet, yaş, ailenin gelir düzeyi, anne babanın eğitim düzeyi, annelerin çalışma durumu gibi kişisel ve demografik bazı özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir.

4.4.1. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Düzeylerinin Cinsiyetlerine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.16’da verilmiştir.

Tablo 4.16: Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Cinsiyetleri İle Çocukların Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Saldırganlık ölçeği	Kız	51	49.18	2508.00			
	Erkek	49	51.88	2542.00	1182.00	-0.479	0.632
	Toplam	100					

Tablo 4.16’da görüldüğü gibi; özel eğitim gereksinimi olan çocukların cinsiyetlerine göre gruplar arasında çocukların saldırganlık ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney U-Testi yapılmıştır ve istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır [U=1182.00, p=0.632].

4.4.2. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Düzeylerinin Çocukların Yaşlarına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri çocuğun yaşları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” probleminin test edilmesinde Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.17’de verilmiştir.

Tablo 4.17: Özel Eğitim gereksinimi Olan Çocukların Yaşları İle Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	Boyut	N	r	p
Saldırganlık ölçeği puanları	Yaş	100	0.464	0.001**

**p<0.01

Tablo 4.17’de görüldüğü gibi; özel eğitim gereksinimi olan çocukların yaşları ile özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon-Analizi yapılmış ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (p<0.01). Özel eğitim gereksinimi olan çocukların yaşları arttıkça özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeylerinde artma olduğu görülmüştür (r=0.464, p=0.001 ; p<0.01).

4.4.3. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Düzeylerinin Çocuğun Aldığı Tanılara Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri çocuğun aldığı tanılara göre farklılık göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.18’de verilmiştir.

Tablo 4.18: Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Tanılarına Göre Grupların Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	sd	X ²	p
Saldırganlık ölçeği	Zeka geriliği	38	70.00			
	Otizm	32	41.13			
	Down sendromu	17	46.53	3	11.39	0.010**
	Özel öğrenme güçlüğü	13	46.88		5	
	Toplam	100				
Anlamlı farklılık yaratan gruplar					1>2 (U=228.50, p=0.001) ; 1>3 (U=52.00, p=0.001) 1>4 (U=143.00, p=0.024)	

*p<0.01

Tablo 4.18’de görüldüğü gibi; özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların çocukları tanı değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testi neticesinde gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($x^2=11.395$, $p=0.010$; $p<0.01$). Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların çocukların tanılarına göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde zeka geriliği tanısına sahip olan çocuklar ile otizm tanısına sahip olan çocukların ortalamaları arasındaki farklılık zeka geriliği tanısına sahip olan çocukların aleyhine anlamlı olduğu ($U=228.50$, $p=0.001$; $p<0.01$); zeka geriliği tanısına sahip olan çocuklar ile down sendromu tanısına sahip olan çocukların ortalamaları arasındaki farklılık zeka geriliği tanısına sahip olan çocukların aleyhine anlamlı olduğu ($U=52.10$, $p=0.001$; $p<0.01$);

zeka geriliği tanısına sahip olan çocuklar ile özel öğrenme güçlüğü tanısına sahip olan çocukların ortalamaları arasındaki farklılık zeka geriliği tanısına sahip olan çocukların aleyhine anlamlı olduğu ($U=143.00$, $p=0.024$; $p<0.05$) tespit edilmiştir.

4.4.4. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Düzeylerinin Annelerin Yaşlarına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri annelerin yaşları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” probleminin test edilmesinde Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.19’da verilmiştir.

Tablo 4.19: Annelerin Yaşları İle Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	Boyut	N	r	p
Saldırganlık ölçeği puanları	Yaş	100	0.452	0.001**

** $p<0.01$

Tablo 4.19’da görüldüğü gibi; annelerin yaşları ile özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon-Analizi yapılmış ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0.01$). Annelerin yaşları arttıkça özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeylerinde artma olduğu görülmüştür ($r=0.452$, $p=0.001$; $p<0.01$).

4.4.5. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Düzeylerinin Babaların Yaşlarına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri babaların yaşları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” probleminin test edilmesinde Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.20’de verilmiştir.

Tablo 4.20: Babaların Yaşları İle Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	Boyut	N	r	p
Saldırganlık ölçeği puanları	Yaş	100	0.464	0.001**

**p<0.01

Tablo 4.20’de görüldüğü gibi; babaların yaşları ile özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon-Analizi yapılmış ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (p<0.01). Babaların yaşları arttıkça özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeylerinde artma olduğu görülmüştür (r=0.464, p=0.001 ; p<0.01).

4.4.5. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Düzeylerinin Ailelerin Gelir Düzeylerine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri ailelerin gelir düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.21’de verilmiştir.

Tablo 4.21: Ailelerin Gelir Düzeylerine Göre Grupların Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	sd	X ²	p
Saldırganlık ölçeği	2000 TL 'den az	28	55.00			
	2001 TL – 3000 TL arası	49	54.29			
	3001 TL – 4000 TL arası	23	36.96	2	6.906	0.032*
	Toplam	100				
Anlamli farklılık yaratan gruplar	1>3 (U=211.50, p=0.026)		;	2>3 (U=362.50, p=0.012)		

*p<0.05

Tablo 4.21’de görüldüğü gibi; özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların ailelerin gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testi neticesinde gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($x^2 = 6.906$, $p=0.032$; $p<0.05$). Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde ailesinin geliri 2000 TL’den az olan çocuklar ile ailesinin geliri 3001 TL – 4000 TL arasında olan çocukların ortalamaları arasındaki farklılık ailesinin geliri 2000 TL’den az olan çocukların aleyhine anlamlı olduğu ($U=211.50$, $p=0.026$; $p<0.05$) ve ailesinin geliri 2000 TL’den az olan çocuklar ile ailesinin geliri 2001 TL – 3000 TL arasında olan çocukların ortalamaları arasındaki farklılık ailesinin geliri 2000 TL’den az olan çocukların aleyhine anlamlı olduğu ($U=362.50$, $p=0.012$; $p<0.05$) tespit edilmiştir.

4.4.6. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Düzeylerinin Annelerin Eğitim Düzeylerine Düzeylerine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri annelerin eğitim düzeylerine göre farklılık göstermekte

midir?" probleminin test edilmesinde Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.22’de verilmiştir.

Tablo 4.22: Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	sd	X ²	p
Saldırganlık ölçeği	İlkokul mezunu	34	64.62			
	Ortaokul mezunu	6	72.50			
	Lise mezunu	46	44.03	3	23.493	0.001**
	Üniversite mezunu	14	48.04			
	Toplam	100				
Anlamli farklılık yaratan gruplar		1>3 (U=451.00, p=0.001)	;	1>4 (U=69.50, p=0.001)		
		2>3 (U=57.00, p=0.018)	;	2>4 (U=10.50, p=0.006)		

**p<0.01

Tablo 4.22’de görüldüğü gibi; özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların annelerin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testi neticesinde gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($x^2=23.493$, $p=0.001$; $p<0.01$). Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların annelerin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde annesi ilkokul mezunu olan çocuklar ile annesi lise mezunu olan çocukların ortalamaları arasındaki farklılık annesi ilkokul mezunu olan çocukların aleyhine anlamlı olduğu ($U=451.00$, $p=0.001$; $p<0.01$); annesi ilkokul mezunu olan çocuklar ile annesi üniversite mezunu olan çocukların ortalamaları arasındaki farklılık annesi ilkokul mezunu olan çocukların aleyhine anlamlı olduğu ($U=69.50$, $p=0.001$; $p<0.01$); annesi ortaokul mezunu olan çocuklar ile annesi lise mezunu olan çocukların ortalamaları arasındaki farklılık annesi ortaokul mezunu olan çocukların aleyhine anlamlı olduğu ($U=57.00$, $p=0.018$; $p<0.05$); annesi ortaokul mezunu olan çocuklar ile annesi üniversite mezunu olan çocukların ortalamaları arasındaki

farklılık annesi ortaokul mezunu olan çocukların aleyhine anlamlı olduğu (U=10.50, p=0.006; p<0.01) tespit edilmiştir.

4.4.7. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Düzeylerinin Babaların Eğitim Düzeylerine Düzeylerine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri babaların eğitim düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.23’de verilmiştir.

Tablo 4.23: Babaların Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O	sd	X ²	p
Saldırganlık ölçeği	İlkokul mezunu	23	67.96			
	Ortaokul mezunu	12	69.17			
	Lise mezunu	46	46.42	3	27.749	0.001**
	Üniversite mezunu	19	47.45			
	Toplam		100			
Anlamlı farklılık yaratan gruplar	1>3 (U=296.50, p=0.003) ;			1>4 (U=26.00, p=0.001)		
	2>3 (U=153.50, p=0.016) ;			2>4 (U=36.00, p=0.001)		

*p<0.05

Tablo 4.23’de görüldüğü gibi; özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların babaların eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testi neticesinde gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur (x²=85.00, p=0.001; p<0.01). Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların babaların eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde babası ilkokul mezunu olan çocuklar ile babası lise mezunu olan çocukların

ortalamları arasındaki farklılık babası ilkököl mezunu olan çocukların aleyhine anlamlı olduğu (U=296.50, p=0.003; p<0.01); babası ilkököl mezunu olan çocuklar ile babası üniversite mezunu olan çocukların ortalamaları arasındaki farklılık babası ilkököl mezunu olan çocukların aleyhine anlamlı olduğu (U=26.00, p=0.001; p<0.01); babası ortaokul mezunu olan çocuklar ile babası lise mezunu olan çocukların ortalamaları arasındaki farklılık babası ortaokul mezunu olan çocukların aleyhine anlamlı olduğu (U=153.50, p=0.016; p<0.05); babası ortaokul mezunu olan çocuklar ile babası üniversite mezunu olan çocukların ortalamaları arasındaki farklılık babası ortaokul mezunu olan çocukların aleyhine anlamlı olduğu (U=36.00, p=0.001; p<0.01) tespit edilmiştir.

4.4.8. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Düzeylerinin Annelerin Çalışma Durumlarına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri annelerin çalışma durumlarına göre farklılık göstermekte midir?” probleminin test edilmesinde Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.24’de verilmiştir.

Tablo 4.24: Annelerin Çalışma Durumları İle Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	S.O	S.T	U	Z	p
Saldırganlık ölçeği	Ev hanımı	74	55.76	4126.00			
	Çalışıyor	26	35.54	924.00	573.00	-3.146	0.002**
	Toplam	100					

**p<0.01

Tablo 4.24’de görüldüğü gibi; annelerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre gruplar arasında özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını

belirlemek amacıyla Mann Whitney U-Testi yapılmıştır ve istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.01$). Saldırganlık puanları açısından annesi ev hanımı olan çocukların aleyhine anlamlı bir fark vardır [$U=573.00$, $p=0.002$]. Annesi ev hanımı olan çocukların saldırganlık düzeyleri annesi çalışan çocukların saldırganlık düzeylerine oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.5. Annelerin Eş Desteği Düzeyleri İle Annelerin Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocuklarının Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Annelerin eş desteği düzeyleri ile annelerin özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri arasında ilişki olup olmadığı test edilmiştir.

4.5.1. Annelerin Eş Desteği Düzeyleri İle Annelerin Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocuklarının Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden “Annelerin eş desteği düzeyleri ile annelerin özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” probleminin test edilmesinde Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.25’de verilmiştir.

Tablo 4.25: Annelerin Eş Desteği Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	Boyut	N	r	p
Eş desteği ölçeği puanları	Saldırganlık ölçeği puanları	100	-0.490	0.001**

** $p<0.01$

Tablo 4.25’de görüldüğü gibi; özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık puanları ile annelerin eş desteği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon-Analizi yapılmış ve negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p < 0.01$). Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri arttıkça annelerin eş desteği düzeylerinde düşme olduğu görülmüştür ($r = -0.490$, $p = 0.001$; $p < 0.01$).

ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Bu araştırmanın temel amacı özel eğitim gereksinimli çocukların saldırganlık düzeyleri ile annelerinin algıladıkları eş desteği arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu doğrultuda elde edilen sonuçlar aşağıda yer almaktadır:

- ✓ Annelerin yaşları arttıkça eş desteği düzeylerinde düşme olduğu görülmüştür.
- ✓ Annelerin yaşları arttıkça özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeylerinde artma olduğu görülmüştür.
- ✓ Babaların yaşları arttıkça annelerin eş desteği düzeylerinde düşme olduğu görülmüştür.
- ✓ Babaların yaşları arttıkça özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeylerinde artma olduğu görülmüştür.
- ✓ Ailesinin geliri 2000 TL'den az olan çocukların saldırganlık düzeyleri ailesinin geliri 3001 TL – 4000 TL arasında olan çocukların saldırganlık düzeylerinden yüksek olduğu görülmüştür.
- ✓ Ailesinin geliri 2000 TL'den az olan çocukların saldırganlık düzeyleri ailesinin geliri 2001 TL – 3000 TL arasında olan çocukların saldırganlık düzeylerinden yüksek olduğu görülmüştür.
- ✓ Annesi ilköğretim mezunu olan çocukların saldırganlık düzeyleri annesi lise mezunu ve üzeri olan çocukların saldırganlık düzeylerinden yüksek olduğu görülmüştür.
- ✓ Annesi ortaokul mezunu olan çocukların saldırganlık düzeyleri annesi lise mezunu ve üzeri olan çocukların saldırganlık düzeylerinden yüksek olduğu görülmüştür.

- ✓ Eşi ilkokul mezunu olan annelerin eş desteği düzeylerinin eşi üniversite mezunu olan annelerin eş desteği düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.
- ✓ Babası ilkokul mezunu olan çocukların saldırganlık düzeyleri babası lise mezunu ve üzeri olan çocukların saldırganlık düzeylerinden yüksek olduğu görülmüştür.
- ✓ Babası ortaokul mezunu olan çocukların saldırganlık düzeyleri babası lise mezunu ve üzeri olan çocukların saldırganlık düzeylerinden yüksek olduğu görülmüştür.
- ✓ Annesi ev hanımı olan çocukların saldırganlık düzeyleri annesi çalışan çocukların saldırganlık düzeylerine oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Eşiyle arasında akrabalık bağı olmayan annelerin eş desteği düzeyleri eşiyle arasında akrabalık bağı olan annelerin eş desteği düzeylerine oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Çocuğunun özel durumu nedeniyle günlük işlerini yapmada zorlanmayan annelerin eş desteği düzeyleri çocuğunun özel durumu nedeniyle günlük işlerini yapmada zorlanan annelerin eş desteği düzeylerine oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Çocuğunun özel durumu nedeniyle aile içinde sorunlar yaşanmayan annelerin eş desteği düzeyleri çocuğunun özel durumu nedeniyle aile içinde sorunlar yaşanan annelerin eş desteği düzeylerine oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Özel eğitim gereksinimi olan çocukların yaşları arttıkça annelerin eş desteği düzeylerinde düşme olduğu görülmüştür.
- ✓ Özel eğitim gereksinimi olan çocukların yaşları arttıkça özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeylerinde artma olduğu görülmüştür.

- ✓ Çocuğu otizm tanısına sahip olan annelerin eş desteği düzeylerinin çocuğu zeka geriliği tanısına sahip olan annelerin eş desteği düzeylerinin daha yüksek olduğu görölmüştür.
- ✓ Çocuğu down sendromu tanısına sahip olan annelerin eş desteği düzeylerinin çocuğu zeka geriliği tanısına sahip olan annelerin eş desteği düzeylerinin daha yüksek olduğu görölmüştür.
- ✓ Zeka geriliğine sahip olan çocukların saldırganlık düzeylerinin çocuğu otizm, down sendromu ve özel öğrenme güçlüğu tanısına sahip olan çocukların saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görölmüştür.
- ✓ Özel eğitim gereksinimi olan çocukların saldırganlık düzeyleri arttıkça annelerin eş desteği düzeylerinde düşme olduğu görölmüştür.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu tez çalışmasında özel eğitim gereksinimi olan çocukların yaşları arttıkça saldırganlık düzeylerinin de arttığı görülmüştür.

Literatür taramasında, Türkiye’de özel eğitim gereksinimli çocukların saldırganlık düzeyleri ile yaşları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma olmadığı görülmüştür. Normal gelişim gösteren çocukların saldırganlık düzeylerini inceleyen çalışmalarda yaşa bağlı saldırganlık düzeylerinin yükseldiği görülmüştür (Zengin, 2008; Bozkurt 2010; Köksal, 2016).

Çalışmamızda düşük gelir sahibi aile çocuklarının saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Literatür taramasında özel eğitim gereksinimli çocukların saldırganlıkları ile aile gelir düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma olmadığı görülmüştür. Normal gelişim gösteren çocukların saldırganlık düzeyleri üzerinde ise aile gelir düzeyinin etkisinin olmadığı çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Kılıçarslan, 2009; Öztürk, 2008; Çınar, 2016; Köksal, 2016). Çalışmamız bu alanda literatür ile tutarlı bir sonuç vermemiştir.

Çalışmamızda annenin ve babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocukların saldırganlık puanlarının düştüğü görülmüştür.

Literatür taramasında özel eğitim gereksinimli çocukların saldırganlıkları ile ebeveynlerin eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma olmadığı görülmüştür. Normal gelişim gösteren çocuklar ile gerçekleştirilen çalışmaları incelendiğinde; babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocukların saldırganlık puanlarının düştüğünü saptayan (Ağlamaz, 2006), düşük eğitim seviyesine sahip babaların çocuklarında daha yüksek saldırganlık puanları saptayan (Derwent, 2007), anne eğitim düzeyi yükseldikçe çocukların saldırganlık düzeylerinin düştüğünü

saptayan (Şahin, 2011; Başaran, 2008), anne baba eğitim seviyesi yükseldikçe çocukların saldırganlık puanlarının düştüğünü saptayan (Kahraman, 2010) çalışmalar ile bu tez çalışmasının sonuçları tutarlı bulunmuştur.

Bu araştırmada, çalışmayan (ev hanımı) annelerin çocuklarının saldırganlık düzeylerinin çalışan anne çocuklarının saldırganlık düzeylerine oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Annenin çalışma durumu ile çocukların saldırganlık puanları arasında ilişki olmadığını tespit eden çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Erkiner 2012; Erdemir, 2012; Yavuz, 2007; Kongur, 2015).

Gürsoy (2002), çocukların saldırganlık eğilimleri ve annelerin çalışma durumunu inceleme konusu yaptığı çalışma sonucunda çalışmayan annelerin çocuklarının saldırganlık seviyelerinin çalışan anne çocuklarından daha yüksek olduğunu saptamıştır (Gürsoy, 2002). Bu tez çalışmasının sonucu Gürsoy (2002)'un çalışması ile tutarlılık göstermektedir.

Bu tezde ilkokul mezunu eşe sahip olan annelerin eş destek düzeyleri eş üniversite mezunu eşe sahip olan annelere kıyasla daha yüksek bulunmuştur.

Çağ (2011)'ın Ankara il sınırları içerisinde 448 evli kadın ve 363 evli erkek ile gerçekleştirdiği “evli bireylerde evlilik uyumu ve eş desteği” çalışmasında; eşlerin eğitim düzeylerinin eş destek seviyelerine etkisinin olmadığı saptanmıştır (Çağ, 2011). Bu tezin sonucu Çağ (2011)' ın çalışması ile tutarlılık göstermemektedir.

Bu tezde eşiyile arasında akrabalık bağı olmayan annelerin eş destek düzeylerinin eşiyile arasında akrabalık bağı olan annelerin eş destek düzeylerine oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Güven ve arkadaşları (2011) tarafından Ankara il sınırları içerisinde 298 evli kadın ve 290 evli erkek ile gerçekleştirilen çalışmada tanışarak evlenen bireylerin eş destek seviyelerinin akrabasıyla evlenenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır (Güven ve ark, 2011). Bu tezin sonucu Güven ve arkadaşları (2011)' nın çalışması ile tutarlılık göstermemektedir.

ÖNERİLER

Gelecekte yapılacak araştırmalar ve uygulamalar için öneriler aşağıda sıralanmıştır:

- ✓ Özel eğitime gereksinimi olan çocukların anne babalarının bu süreçte yaşadığı kaygılar nedeniyle rehabilitasyon merkezlerinde annelere ve babalara psikolojik destek verilmesine yönelik çalışmalar yürütülmesi yararlı olacaktır.
- ✓ Toplum ruh sağlığı merkezlerinde özel eğitime gereksinimi olan çocukların yakınlarıyla ilgili olarak destekleyici eğitimler verilmesi olumlu sonuçlar getirecektir.
- ✓ Farklı ilçelerde de çalışmanın benzerleri yapılarak annelerin eşlerinden gördükleri desteğin yetersizliğinin sebeplerinin araştırılması araştırma ve uygulamalara ışık tutacaktır.
- ✓ Özel eğitime gereksinimi olan çocukların babalarına yönelik olarak çocuklarının durumlarını kabul etmelerini sağlamak adına çocuğun öz bakımı, eğitimi, tedavi süreçleri ile ilgili olarak belirli aralıklarla eğitim verilmesinin sağlanarak babaların da çocuğun bakımında eşlerine desteklerinin artırılması mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acet, M. (2006). *Sporda Saldırganlık ve Şiddet*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Açak, M. (2011). *İşitme Engelli ve İşitme Engelli Olmayan Futbolcuların Benlik Saygıları ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Ağlamaz, T. (2006). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Akçamete, G. (2005). *İşitme Yetersizliği Olan Çocuklar. İçinde: Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. (Ed: Ataman A.), Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Akkök F. (2005). *Farklı Özelliğe Sahip Çocuk Aileleri ve Ailelerle Yapılan Çalışmalar: Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, A. Ataman (Ed), Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Aksüllü, N. ve Doğan, S. (2004). Huzurevinde ve Evde Yaşayan Yaşlılarda Algılanan Sosyal Destek Etkenleri İle Depresyon Arasındaki İlişki. *Anatolian Journal Of Psychiatry*. 5(2), 76-84.
- Aktaş, V. (2001). *Çocuklarda Saldırganlık İle Olumsuz Niyet Yükleme Eğilimleri Arasındaki İlişkiler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Ateş, K. S. ve Ateş, N. (2005). *Otistik Çocuklar ve Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Cinselliği ve Cinsel Eğitimi*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Avşaroğlu, S. (2012). Zihinsel Yetersizliğe Sahip Çocuğu Olan Anne - Babaların Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 9(1), 533-549.
- Aycan, Z. ve Eskin M. (2005). *Relative Contributions Of Childcare, Spousal Support, And Organizational Support In Reducing Work-Family Conflict For Men And Women: The Case Of Turkey*. Sex Roles.
- Baltaş, Z. (2007). *Sağlık Psikolojisi, Halk Sağlığında Davranış Bilimleri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Başaran, C. (2008). *Çeşitli Tür Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Başer, Z. (2006). *Aileden Algılanan Sosyal Destek ile Kendini Kabul Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Bilal, E. ve Dağ, İ. (2005). Eğitilebilir Zihinsel Engelli Olan ve Olmayan Çocukların Annelerinde Stres, Stresle Başa Çıkma ve Kontrol Odağının Karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 12(2), 56-68.
- Birkan, B. (2002). Erken Özel Eğitim Hizmetleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 3 (2), 99-109.
- Bozkurt. H. (2010). *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Şiddete Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*.

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Budak, S. (2005). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Can, H. (2013). *İlköğretim Okullarında Çalışan Evli Öğretmenlerin Eş Tükenmişlik Düzeyleri ile Eş Desteği, Evlilik Yetkinliği ve Stresle Başa Çıkma Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Muğla.

Cavkaytar, A. ve Diken, İ. (2007). *Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Çoşkun, Y. ve Akkaş, G. (2009). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyleri İle Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 10(1), 213-227.

Çağ, P. (2011). *Evli Bireylerde Eş Desteği ve Evlilik Doyumu*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çelik, H. (2006). *Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Tepkileri Bağlanma Tarzları ve Kişiler Arası Şemalarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniv Eğitim Bil. Enst Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Çınar, S. (2016). *İlköğretim 3. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarına İlişkin Algılarının Problem Çözme Becerisi ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çiçek, K. (2007). *Ben Bir Anneyim*. İstanbul: Gülyurdu Yayınları.

Çiftci-Tekinarslan, İ. ve Sivrikaya, T. (2013), Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa

Sahip Annelerde Stres, Sosyal Destek ve Aile Yüğü, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 14(2), 17-29.

Dervent. F. (2007). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi*. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Doğru, S. S. Y. ve Arslan, E. (2008). Engelli Çocuğı Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyi İle Durumluk Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 19, 543-553.

Dönmez, N., Bayhan, P. ve Artan İ. (2000). Engelli Çocuğı Sahip Ailelerin Beklentileri ve Endişe Duydukları Konuların İncelenmesi. *Sosyal Hizmetler Dergisi*. 1(11), 16-23.

Duygun, T. (2001). *Zihinsel Engelli ve Sağlıklı Çocuk Annelerinde Stres Belirtileri, Stresle Başa Çıkma Tarzları ve Algılanan Sosyal Desteğın Tükenmişlik Düzeyine Olan Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Duygun, T. ve Sezgin, N. (2003). Zihinsel Engelli ve Sağlıklı Çocuk Annelerinde Stres Belirtileri, Stresle Başa Çıkma Tarzları ve Algılanan Sosyal Desteğın Tükenmişlik Düzeyine Olan Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*. 18(52), 37-52.

Eker, D. ve Arkar, H. (1995). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirliğı. *Türk Psikologlar Dergisi*. 34, 17-25.

Erdemir, N. (2012). *Farklı Tür Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin İnternet Kullanım Durumları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Gaziantep İli Örneğı*. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış

Yüksek Lisan Tezi, Gaziantep.

Eripek, S. (2009). *Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Erkiner, D. (2012). *Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Freud, S. (1971). *Introductory Lectures On Psychoanalysis, Londra: Hogarth Press, Psikanalize Giriş Dersleri*, (Çev. Selçuk Budak), Ankara: Öteki Yayınevi, 1994.

Fromm, E., (1968), *The Hearth Of Man Its Genius For Good And Evil, Sevgi ve Şiddetin Kaynağı*, (Çev. Yurdanur Salman, Nalan İçten), İstanbul: Payel Yayınevi, 1994.

Girgin C. (2003). *İşitme Engelli Çocuklar İçin Sınıf Ortamlarının Düzenlenmesi ve İşitme Cihazları, İşitme, Konuşma ve Görme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi*. (Ed: Ümran Tüfekçioğlu). Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Gözün Kahraman, Ö. ve Kurt, G. (2013). Öğretmen Adaylarının Olumlu Sosyal Ve Saldırgan Davranış Eğilimlerinin İncelenmesi. *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi*. 3(3), 236-243.

Gülay, H. (2010). *Okulöncesi Dönemde Akran İlişkileri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Güleryüz, Ş. Ö. (2009). *Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Engelli Öğrencilerin Akranları İle İlişkilerinde Karşılaştıkları Sorunların*

Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Günsel, A. G. (2010). *Zihinsel Engelli Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ailelerinin Aile İşlevlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.*

Günsel, D.A. (2013). *Evli Bireylerin Algıladıkları Eş Desteğinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi: KKTC Örneği. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.*

Güven, S., Şener, A. ve Yıldırım, B. (2011). Eşlerin Farklı Değişkenlere Göre Sosyal Destek Algısı. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi.*

Hacıhasanoğlu Aşıl, R., Yıldırım A. ve Karakurt P. (2012) Engelli Çocukların Annelerinin Ruhsal Durumlarının Belirlenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 20(3), 200-209.

Hakkı, C. (2013). *İlköğretim Okullarında Çalışan Evli Öğretmenlerin Eş Tükenmişlik Düzeyleri İle Eş Desteği, Evlilik Yetkinliği ve Stresle Başa Çıkma Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Muğla.*

İçmeli, C., Ataoğlu, A., Canan, F. ve Özçetin, A. (2008). Zihinsel Özürlü Çocukları Olan Ebeveynler İle Sağlıklı Çocuklara Sahip Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Karşılaştırılması. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*, 3, 21-28.

İftar, G. , Uzuner, Y. , Batu, S. , Vuran, S. ve Ergenekon, Y. (2001). *Küçük Adımlar Gelişimsel Geriliği Olan Çocuklara Yönelik Erken Eğitim Programı Eskişehir Uygulamasının Aile Rehberi Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi*. İstanbul: Zihinsel Engellilere Destek Derneği Yayınları.

Kabasakal, Z. ve Koksall, G. (2012). Zihinsel Engelli Çocukları Olan Ebeveynlerin Yaşamlarında Algıladıkları Stresi Yordayan Faktörlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*.

Kahriman, İ. ve Bayat, M. (2008). *Özürlü Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadıkları Güçlükler ve Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri*. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi - Özürlülük Araştırmaları ve İstatistik Dairesi Başkanlığı.

Kaner, S. (2004). *Engelli Çocukları Olan Ana babaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi*. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri.

Karaçengel, F.J. (2007). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anneler ile Sağlıklı Çocuğa Sahip Annelerin, Atılganlık ve Suçluluk, Utanç Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Karadağ, G. (2009). Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşadıkları Güçlükler ile Aileden Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8 (4), 315-322.

Karasar, N. (2009). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Karatepe, H. (1999). *Zeka Özürlü Çocuklar İle Normal Çocukların Kaynaştırılması*. Ankara: Karatepe Yayınları.

- Kılıçarslan, S. (2009). *İlköğretim 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kılıçoğlu, M. (2006). *Anasınıfı, Hazırlık ve İlköğretim Birinci Sınıflarda Okuyan Görme Engelli Öğrencilerin Oyunlarının Değerlendirilmesi: Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kongur, D. (2015). *İlköğretim 6. 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Köksal, B. (2016). *Özel Bir Okulda Okuyan 2-6 Yaş Arası Çocukların Saldırganlık Düzeyleri İle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2002). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurt, A.S., Tekin, A., Koçak, V., Kaya, Y., Özpulat Ö. ve Önat, H. (2008). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anne Babaların Karşılaştıkları Güçlükler. *Türkiye Klinikleri Pediatri Dergisi*. 17(3), 158-163.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2012). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeliği_son.pdf / erişim tarihi: 21.02.2017.
- Öğülmüş, S. (1995). *Okullarda (Liselerde) Şiddet ve Saldırganlık, Yayınlanmamış Araştırma Raporu: Ankara*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

- Öksüz, Y., Ayvalı, Meşale, Coşkun, K., Baba, M. ve İci, A, (2011). Algılanan Sosyal Destekle Akılcı Olmayan Davranışlar İlişkisi. *The Journal Of Academic Social Science Studies*.
- Özgüven, İ.E. (2009). *Evlilik Ve Aile Terapisi* (2. Baskı). Ankara: PDR Yayınları.
- Özkan, S. (2001). *Zihinsel Engelli ve Normal Çocuğa Sahip Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özkatar Kaya, E. (2010). *18-25 Yaş Arası İşitme Engelli Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Özsoy, Y., Özyürek M. Ve Özipek, S. (2002). *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar, Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Özşenol, F.; Işıkhana, V.; Ünay, B.; Aydın, H. İ.; Akın, R. ve Gökçay, E. (2003). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*. 45 (2): 156 – 164.
- Öztürk, N. (2008). *Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Bilim Uzmanlığı Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Sarı, O. T. (2003). *6-9 Yaş Zihin Engelli Çocukların Annelerine Özbakım ve Bazı Temel Becerileri Kazandırmak İçin Bir Eğitim Etkinliği*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Sarısoy, M. (2000). *Otistik ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Evlilik Uyumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Sucuoğlu, B., Özokçu, O. (2005). Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 6 (1), 41-57.
- Şahin M. (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Şahin, D. (1999). *Sosyal Destek ve Sağlık. Sağlık Psikolojisi*. (Ed: Ülgen H. Okyavuz), Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları No: 19.
- Şahin, H. (2011). *Lise Öğrencilerinde Mükemmeliyetçilik Ve Saldırganlık İlişkisi*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez, İstanbul.
- Şendil, G. ve Balkan, K. İ. (2005). *Anne Baba Olmak Dizisi, Çocuğun Eğitimi Ailede Başlar*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Şirvanlı-Özen, D. (2006). Ergenlerde Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Yaş, Çocuk Yetiştirme Stilleri Ve Benlik İmgesi İle İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*. 21(58), 77-94.
- Tiryaki, Ş. (2000). *Spor Psikolojisi, Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayın Evi.
- Toros, F. (2002). Zihinsel veya Bedensel Engelli Çocukların Anne ve Babalarında Anksiyete, Depresyon ve Evlilik Uyumunun Değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatry*, 3(2), 45-52.

- Türk, E. (2007). *Spor Takımlarına Katılan Ve Katılmayan Görme Engelli Öğrencilerin Benlik Saygılarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Uğuz, Ş., Toros, F., İnanç, B. Y. ve Çolakkadıoğlu, O. (2004). Zihinsel Ve/Veya Bedensel Engelli Çocukların Annelerinin Anksiyete, Depresyon ve Stres Düzeylerinin Belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri*. 7(1), 42-7.
- Uluyurt, F. (2012). *Bazı Değişkenlere Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarının Akran İlişkileri*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Varol, N. (2010). *Aile Eğitimi* (2. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2000). *Okul Çağı Çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, İ. (2004). Eş Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*.
- Yörükoğlu, A. (2015). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zengin, E. (2008). *Anne Baba Tutumları ile Ergen Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

EKLER

EK-1

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sayın katılımcılar;

Aşağıda sizi tanımamıza yönelik bazı sorular bulunmaktadır. Sorulara içtenlikle cevap vermeniz araştırmanın güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Test üzerinde kimliğinizi belirten herhangi bir soru bulunmamaktadır. Bu nedenle her soru için mümkün olduğunuzca samimi bir şekilde size uyan cevabı işaretleyiniz. Lütfen her maddeyi cevaplandığınızdan emin olun.

Katılımınız için teşekkür ederim.

1. Yaşınızı belirtiniz.

2. Eşinizin yaşını belirtiniz

3. Ortalama geliriniz nedir?

- a) 1000'den az
- b) 1000-2000
- c) 2001-3000
- d) 3001-4000
- e) 4001'den daha fazla

4. Eğitim düzeyiniz nedir?

- a) İlkokul mezunu
- b) Ortaokul mezunu
- c) Lise mezunu
- d) Üniversite mezunu
- e) Yüksek lisans mezunu
- f) Doktora mezunu

5. Eşinizin eğitim düzeyi nedir?

- a) İlkokul mezunu
- b) Ortaokul mezunu
- c) Lise mezunu
- d) Üniversite mezunu
- e) Yüksek lisans mezunu
- f) Doktora mezunu

6. Mesleğiniz nedir?

- a) Ev hanımı
- b) Memur
- c) Özel sektör
- d) Serbest meslek
- e) Emekli
- f) İşsiz

7. Eşinizin mesleği nedir?

- a) Memur
- b) Özel sektör
- c) Serbest meslek
- d) Emekli
- e) İşsiz

8. Eşinizle aranızda akrabalık bağınız var mı?

- a) Evet
- b) Hayır

9. Çocuğunuzun özel durumundan dolayı günlük işlerinizi organize etmede sorun yaşıyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır

10. Özel durumu olan bir çocuğa sahip olduktan sonra aile içi sorunlar oldu mu?

- a) Evet
- b) Hayır

11. Özel durumu olan bir çocuğa sahip olmanız nedeniyle psikolojik destek aldınız mı?

- a) Evet
- b) Hayır

Aldıysanız ne kadar süre aldınız?:

EK-2

ÇOCUĞA YÖNELİK DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Sayın katılımcılar;

Aşağıda çocuğunuzu tanımamıza yönelik bazı sorular bulunmaktadır. Sorulara içtenlikle cevap vermeniz araştırmanın güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Test üzerinde kimliğinizi belirten herhangi bir soru bulunmamaktadır. Bu nedenle her soru için mümkün olduğunuzca samimi bir şekilde size uyan cevabı işaretleyiniz. Lütfen her maddeyi cevaplandığından emin olun.

Katılımınız için teşekkür ederim.

1. Çocuğunuzun cinsiyeti nedir?

- a) Kız
- b) Erkek

2. Çocuğunuzun yaşı nedir?

3. Çocuğunuzun tanısı nedir?

- a) Mental Retarde(Zeka Geriliği)
- b) Otizm
- c) Down Sendrom

4. Kaçınıcı çocuk olduğunuzu belirtiniz?

- a) İlk çocuk
- b) Ortanca çocuk
- c) Son çocuk

5. Çocuğunuzun rehabilitasyon merkezine devam etme süresi nedir? Yıl olarak belirtiniz.

.....

EK-3

ÇOCUKLAR İÇİN SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ ANNE BABA FORMU

(ÇSÖ-ABF)

Lütfen her soruyu dikkatlice okuyunuz. Daha sonra geçen yıl boyunca çocuğunuzun her davranışı ne sıklıkla gösterdiğini en iyi tanımlayan ifadeyi işaretleyiniz. Her soru için yalnız bir işaretleme yapınız. Her soruyu cevapladığınızdan emin olunuz.

Aşağıdaki bölüm fiziksel temas veya kavganın olmadığı durumlarla ilgilidir.

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi	Hiçbir zaman	Ayda bir veya daha az	Haftada bir veya daha az	Haftada 2-3 kere	Çoğu zaman
1. Aynı evde yaşadığı çocuklara bağırды veya onları tersledi.					
2. Aynı evde yaşadığı yetişkinlere bağırды veya onları tersledi.					
3. Aynı evde yaşamadığı akranlarına/arkadaşlarına bağırды veya onları tersledi.					
4. Aynı evde yaşamadığı yetişkinlere bağırды veya onları tersledi.					
5. Aynı evde yaşadığı çocuklara küfretti veya kötü sözler söyledi.					
6. Aynı evde yaşayan yetişkinlere küfretti veya kötü sözler söyledi.					
7. Aynı evde yaşamadığı akranlarına/arkadaşlarına küfretti veya kötü sözler söyledi					
8. Aynı evde yaşamadığı yetişkinlere küfretti veya kötü sözler söyledi					
9. Aynı evde yaşadığı bir çocuğu ona vurmakla tehdit etti.					
10. Aynı evde yaşadığı bir yetişkini ona vurmakla tehdit etti.					
11. Aynı evde yaşamadığı akranlarını/arkadaşlarını onlara vurmakla tehdit etti					
12. Aynı evde yaşamadığı yetişkinleri onlara vurmakla tehdit etti.					

Aşağıdaki bölüm nesne veya hayvanları kapsayan durumlarla ilgilidir.

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi?	Hiçbir zaman	Ayda bir veya daha az	Haftada bir veya daha az	Haftada 2-3 kere	Çoğu zaman
13. Kızgın olduğunda kapıyı hızla çarptı, sandalyeyi tekmeledi, nesneleri fırlattı veya kırdı.					
14. Bir başkasının malına bilerek zarar verdi veya onu kırıp döktü.					
15. Evcil veya evcil olmayan bir hayvana sataştı, ona eziyet etti veya onu kızdırdı.					
16. Evcil veya evcil olmayan bir hayvanı yaraladı veya ona işkence etti.					

Aşağıdaki bölüm bir başkasının kavga çıkardığı veya çocuğunuzu kavgaya kışkırttığı durumlarla ilgilidir. (Örneğin bir başkasının ilk fiziksel teması başlatması).

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi?	Hiçbir zaman	Ayda bir veya daha az	Haftada bir veya daha	Haftada 2-3 kere	Çoğu zaman
17. Kışkırtıldığında aynı evde yaşadığı bir çocukla kavga etti.					
18. Kışkırtıldığında aynı evde yaşadığı bir yetişkinle kavga etti.					
19. Kışkırtıldığında aynı evde yaşamadığı akran/arkadaşlarıyla kavga etti.					
20. Kışkırtıldığında aynı evde yaşamadığı bir yetişkinle kavga etti.					

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi?	Hiçbir	1-2 kere	3-5 kere	6-10 kere	10'dan
21. Bu kavgalar hafif fiziksel yaralanmalara yol açtı mı?					
22. Bu kavgalar ciddi fiziksel yaralanmalara yol açtı mı?(Örneğin dikiş atılması, kemik kırılması ya da doktor müdahalesi gerektiren olaylar)					
Lütfen tanımlayınız;					

Aşağıdaki bölüm çocuğunuzun çıkardığı veya başlattığı kavgalarla ilgilidir (Örneğin; İlk fiziksel teması onun yapması).

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi?	Hiçbir zaman	Ayda bir veya daha	Haftada bir veya	Haftada 2-3 kere	Çoğu zaman
23. Aynı evde yaşadığı bir çocukla fiziksel kavgayı başlattı.					
24. Aynı evde yaşadığı bir yetişkinle fiziksel bir kavgayı başlattı					
25. Aynı evde yaşamadığı akrabalarıyla, arkadaşlarıyla fiziksel bir kavgayı başlattı.					
26. Aynı evde yaşamadığı bir yetişkinle fiziksel bir kavgayı başlattı.					

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi?	Hiçbir zaman	1-2 kere	3-5 kere	6-10 kere	10'dan fazla
27. Bu kavgalar hafif fiziksel yaralanmalara yol açtı mı?					
28. Bu kavgalar ciddi fiziksel yaralanmalara yol açtı mı? (Örneğin dikiş atılması, kemik kırılması ya da doktor müdahalesi gerektiren olaylar)					
Lütfen tanımlayınız;					

Aşağıdaki bölüm silah kullanımıyla ilgili olaylara dikkati çekmektedir.

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi?	Hiçbir	1-2 kere	3-5 kere	6-10 kere	10'dan
29. Silah taşıdı (Örneğin bıçak, çakı ve tabanca).					
30. Bir başkasını silahla tehdit etti.					
31. Kavgada silah kullandı.					
32. Bir başkasını silahla yaraladı.					

	Evet	Hayır	Uygun değil
33. Bu davranışını sadece bir çete içerisinde mi gerçekleştirdi?			

EK-4

EŞ DESTEK ÖLÇEĞİ (EDÖ)

	Eşim;	Bana uygun	Kinsmen bana uygun	Bana uygun değil
1	Bana hoş espriler yapar			
2	Yaptıklarımı destekler			
3	Benimle olmak için zaman yaratmaya çalışır			
4	Kazancını ve tüm eşyalarını benimle paylaşır			
5	Başardıklarımı takdir eder			
6	Bana sarılır, üzerime titer			
7	Evimizle ilgili her türlü sorunla ilgilenir			
8	Benimle sohbet eder, dertleşir			
9	Bana yanımda olduğunu hissettirir			
10	Bana suçlayıcı, yargılayıcı davranır			
11	Beni hoş, eğleneceğim yerlere götürür			
12	Bana şefkat gösterir			
13	Hastalık, taşınma, gibi durumlarda bana yardım eder			
14	Hatalarımı bana nazikçe gösterir			
15	Benimle alışverişe, sinemaya veya gezmeye gelir			
16	Beni sever, okşar			
17	Evimizle ilgili işlerde bana yardım eder			
18	Benim üstün, güçlü yönlerimi vurgular			
19	Görüş ve isteklerime önem verir			
20	Beni gerçekten anlamaz			
21	Bana gerçekten değer verir			
22	Bana değer verdiğini başkalarına hissettirir			
23	Beni üstün ve zayıf yönlerimle kabul eder			
24	Pek çok şeyini benden gizler, benimle paylaşmaz			
25	Sorunlarla başa çıkmamda bana yardım eder			
26	Verdiğim kararları destekler			
27	Sağlığımınla yakından ilgilenir			

ÖZGEÇMİŞ

29 Mart 1990 tarihi, Kütahya doğumluyum. İlköğretimi İstanbul'da Gazi Mustafa Kemal Paşa İlköğretim okulu ve Eskişehir'de Orgeneral Halil Sözer İlköğretim Okulu'nda, liseyi Eskişehir Atatürk Lisesi'nde tamamladıktan sonra, 2008 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümüne kaydoldum. Bu bölümden 2014 yılında mezun olduktan sonra, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladım. Şu anda özel bir eğitim kurumunda Okul Psikoloğu olarak çalışmaktayım.

Elif GÜLBAKTI